

Møte for lukkede dører, Stortinget 11. august 1909

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 11. august 1909 kl. 10.00.

Præsident: Liljedahl.

Til behandling forelaa:

Indstillinger fra den forsterkede militærkomite angaaende hærordningen (indst. S. XXXXII for 1908 med tillæg og 1909, jfr. dok. nr. 1 med tillæg for 1909).

Præsidenten: Møtet erklæres lovlig sat for lukkede døre. Møtet sættes for lukkede døre efter de uttalelser som kom frem igaar, i den hensigt nu at opta til behandling avsnit 32, fæstningsartilleriet. Før der imidlertid gaaes over dertil, saa foreslaar præsidenten, at statsraadets medlemmer og de avdelingschefer, som tidligere har hat adgang til logen, gives adgang til at overvære møtet.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Eidem: Vi staar her foran et av de betydningsfuldste og mest vitale spørsmal vedrørende vort forsvar, nemlig organisationen av vort fæstningsartilleri. Jeg skal for min part holde mig til den del av samme, som vender mot sjøen, vore kystfæstninger eller, som jeg heller kalder dem, vore sjøfæstninger, - det sætter jo straks tingen paa sin rette plads. Jeg vil først faa lov til at komme med et par bemerkninger om saken i sin almindelighet. Det har jo været saa fra gammel tid av, fra seilskibenes tid og de glatløpede kanoners tid, at alle fæstninger hørte under hæren, enten de vendte mot land eller mot sjø. I den tid var jo alle greier baade ombord og paa fæstningerne overmaate enkle, og skibene passet sig jo meget nøie for at komme ind under en fæstnings kanoner. Fik de stille, var jo dermed skibenes skjæbne avgjort som regel. I vor tid er dette helt anderledes. En sjøfæstning i vor tid er jo ikke stort andet end et krigsskib, som har to egenskaper, som skibene ellers ikke har, den ene, at den er ubevægelig, den kan ikke flytte sig - hvilket selvfølgelig er en stor mangel - og den anden, at den ikke kan synke, hvilket er en stor fordel. Men forøvrig er sjøfæstninger og skibe saa temmelig ens utstyrt. Vaabnene er de samme, de har de samme kanoner og de samme projektiler, de samme torpedoer og de samme miner, de samme signalapparater, telegrafapparater og lyskastere. De har ogsaa som regel en hel flaaete av fartøier, som er henlagt under fæstningerne som bevogtningsfartøier, mineutlægningsfartøier, dampslupper, motorbaate o.s.v. Som man vil se, er dette et meget komplisert og fuldstændig maritimt apparat. Særlig i et land som vort, som ikke har raad til at holde nogen stor flaaete, og som ikke har raad til at bygge store kampskibe, som skal opta slag paa aapen

sjø, gjælder det netop, at vi har vore kystfæstninger i orden, og at disse samarbeider med flaaten. Intetsteds er det mere nødvendig end hos os. Vore kystfæstninger og vor flaate maa funktionere som én mekanisme, baaret av den samme aand og ledet efter de samme principper. Gjør de ikke det, knækker det hele sammen, naar det sættes paa prøve; da vil flaaten bli lammet i sine bevægelser, fordi den mangler støttepunkter, som den tør stole paa, og fæstningerne kan, istedenfor at bli en støtte for vort forsvar, bli en fare for vor flaate. Og det er netop i den eventualitet, vor marine for tiden befinder sig, at den ikke vover at stole paa vore fæstninger - ikke fordi at vi ikke tror at deres besætninger og deres officerer gjør alt hvad de kan, for at dygtiggjøre sig i sit fag, men fordi at vore kystfæstninger og vor flaate for tiden er absolut principielt skilt fra hinanden ved selve sin organisation. Det faktum eksisterer altsaa - det kan være mere eller mindre berettiget - at vor marine ikke stoler paa de fæstninger, som skal være dens støttepunkter under en krig. De staar fremmede for hinanden; der er ingen samfølelse, ingen fælles øvelser, ingen fælles ledelse og ingen fælles administration av det tekniske materiel. Dette er en omstændighet, som er saa vigtig, at jeg mener den bør paakalde denne forsamlings fulde interesse og opmerksomhet. Det er en omstændighet, som har likesaa stor betydning for vort forsvar som de mange spørsmal vi hittil har debattert. Det har likesaa stor betydning som om vi skal ha tre- eller firebataljonsregimenter, om vi skal ha tverdeling eller længdedeling, og likesaa stor betydning som om vi skal ha store eller smaa brigader. Det vil enhver forstaa, at klikker samarbeidet her i en krig paa vor kyst mellem flaate og fæstninger, saa klikker det hele. Naar jeg siger dette, saa er det ikke kun en militær teori eller en tom frase; derfor har vi nu en moderne krigs fulde bevis. Det er denne gang andre, som har kjøpt erfaringerne for os. Jeg synes ikke vi skulde vente altfor længe med at dra nytte av dem; det vilde bli altfor dyrt, om vi engang skulde komme til at kjøpe dem selv. Alle de, som har fulgt med i den sidste krig mellem Rusland og Japan, vil vite, at det var begivenheterne i Port Arthur, som dannet begyndelsen til enden paa Ruslands magt i Østasien; og de som nu læser de verker, som er utgit av russiske officerer, som har deltat i krigen, vil finde, at netop disse forhold der angives som spiren til nederlaget for Rusland. Netop det, at kommandoen mellem flaaten og fæstningerne var delt, førte til at flaaten blev lammet allerede fra begyndelsen av, og det førte atter til den utgang som krigen fik. Jeg har villet begynde med disse bemerkninger, forat forsamlingen kunde faa et indtryk av den betydning, som ikke alene vor marine, men alle mariner i verden lægger i dette spørsmal. Det er ikke noget litet, ubetydelig spørsmal, som man kan gaa over med en harelab; det er et spørsmal som maa overveies nøie og grundig, og man faar saa ta ansvaret for den avgjørelse man træffer. Det er et

spørsmål som staar paa dagsordenen overalt, og som kun i de færreste lande endnu endelig er løst. Jeg skal faa lov til ganske kortelig at citere, hvad en mand som har set dette paa nært hold og studert det, og som har gjort sig til opgave at studere den sidste krig, har sagt om disse ting. Det er en mand, som allesammen her vistnok har hørt navnet paa, nemlig den bekjendte russiske oberst Klade. Man vil finde det i dok. nr. 2, som er trykt konfidentielt til indstillingen, paa side 41, hvor han uttaler sig om disse spørsmål - jeg tror det er værd at høre, for det er krigens egen erfaring og ikke løse teorier. Han siger: "De uordnede tilstande, der herskede i Port Arthur og Wladiwostok paa grund af den delte kommandomyndighed" - det samme som vi har - "har tydelig bevist den absolutte nødvendighed af, at denne maa være fast og ensartet og ligge i marinens haand. .. Krigen har givet en række uimodsigelige beviser paa rigtigheden af den opfatning, at baade kystbatterier og mineforsvar maa stilles under marinens autoriteter.....En sjøfæstning maa ledes af en sjømand, der har kommandoen over alle stridskræfter baade paa land og sjø....."

Det er altsaa resultatet av de erfaringer, som Rusland har kjøpt saa dyrt derborte i Østasien. Det kunde da være vel værd at lægge litt merke til det ogsaa her hos os. I de aller fleste lande er man nu gaat den vei, at man har lagt fæstningerne paa kysten mere og mere under marinen. I vort broderland Sverige gik man i 1902 til at lægge dem helt under marinen. I det andet land, som vi pleier at anføre som mønster, naar vi taler om militære spørsmål, Tyskland, har man lagt dem helt under marinen som en integrerende del av marinen. Hos os har der ogsaa været ført en kamp om dette helt fra det øieblik vort fæstningsartilleri blev organisert for 10 aar siden. Der har været ført en stadig kamp fra marinens side for at faa lagt alle disse kystfæstninger ind under marinen som et specialvaaben for flaaen; det er nemlig det kystartilleriet er. Det er et specialvaaben for marinen ganske paa samme vis som f.eks. landfæstningerne er et specialvaaben for armeen. Det maa enhver forstaa; man behøver ikke at være militær for at forstaa det, at det er sammen med vor flaae at vore kystfæstninger skal kjæmpe mot den samme fiende og ved hjælp av de samme vaaben. Det skulde da synes greit og klart for enhver, at det eneste rimelige var at de blev lagt ind under fælles ledelse med marinen, saa hele vort forsvar mot sjøen blev stillet under én ledelse. Jeg har som sagt villet gjøre disse indledende bemerkninger for at præcisere den betydning, som blir lagt i dette spørsmål i den etat jeg repræsenterer.

Jeg skal derefter i ganske korte træk faa lov til at skildre dette spørsmåls historie og dets nuværende stilling. Jeg skal forsøke at gjøre det saa kort som mulig, men det er nødvendig at det blir gjort nu. Det var i begyndelsen av 90-aarene, at vi begyndte at reise en bevægelse her i landet for at faa vort forsvar op, særlig

var det dengang vor marine som laa nede; vi hadde praktisk talt ingen marine, det vi hadde, var saa daarlig, at det var til ingen nytte. Der reistes da en sterk forsvarsbevægelse her i landet, som alle vil huske, væsentlig med det for øie at skaffe os en flaate, og samtidig med det kom da ogsaa kravet om at skaffe os fæstninger paa kysten. Som man vil huske, fik denne forsvarsbevægelse fart i 1895, og der blev bygget en del fæstninger i de følgende aar, langs efter kysten, - jeg behøver ikke at regne dem op, vi kjender dem alle. Men samtidig med dette følte vi ogsaa mangelen av, at man ikke hadde noget personel til at greie disse befæstninger, og det blev da overlatt til den daværende saakaldte kommandokomite at utrede dette spørmaal og fremkomme med forslag til organisation av kystartilleriet, som det dengang het. Denne komite avgav sin betænkning i 1898. Den delte sig i en majoritet paa 4 medlemmer, som bestod av 3 sjøofficerer og 1 artilleriofficer, som foreslog at lægge hele kystartilleriet under marinen med fælles officersutdannelse ved sjøkrigsskolen og fælles administration av det tekniske materiel med marinen. Denne majoritet bestod som sagt av 3 sjøofficerer og 1 artilleriofficer. Saa var der en minoritet, som bestod av 1 kavaleriofficer og 1 infanteriofficer, som fremkom med et forslag, som er den nuværende organisation, praktisk talt. Det var den organisation, hvis fader almindelig angaves at være general Olsson, og det har heller ikke været motsagt fra nogen kant, saa jeg tror man kan gaa ut fra, at det var ham som skapte den organisation. Den gik ut paa, at kystfæstningerne skulde lægges under armeen, skilles hermetisk ut fra marinen, uten noget baand mellem flaaten og fæstningerne. Før laa f.eks. baade Tønsbergs og Hortens befæstninger under marinen, og hele landets mineforsvar laa under marinen, hele kysten rundt. Endelig var der et syvende medlem av komiteen, som foreslog at alt skulde bli som det var før. Man skulde da trodd, at regjeringen vilde holdt sig til den sagkyndige majoritet i komiteen, hvor sagkyndigheten var representert baade fra marinens side og artilleriets side, og vilde indrettet sig derefter. I majoriteten sat den daværende kommanderende admiral von Krogh, og nuværende kommandørkaptein Gade, kommandør Dawes og oberstløytnant Olaf Færden. Men det gik ikke saa. Den ene av minoritetens medlemmer blev nemlig statsraad straks efter og fremsatte da minoritetens forslag som proposition, og det gik igjennem i militærkomiteen enstemmig og uten nogen nævneværdig debat - militærkomiteens indstilling er paa nogen faa linjer - og her i Stortinget gik det ogsaa igjennem uten debat, og øiensynlig uten at vække nogen opmerksomhet. Man lavet da en etat, som var omtrent likesaa stor som den daværende marine, uten at der var nogen her i landet som visste synderlig om det, utenfor de, som var nærmest interessert. Det blev altsaa denne minoritets forslag, som ble organisation; de var imidlertid selv meget i tvil om, hvorvidt de hadde grepet det rette, ti de siger

uttrykkelig selv, at dette er en midlertidig ordning, som meget let kan forandres, hvis erfaringerne i de nærmeste aar skulde vise, at det vilde være rigtig at lægge det under marinen. Subsidiært stemte ogsaa minoriteten for at det hele skulde lægges under marinen; for de mente at ogsaa det vilde være en god ordning. Nu, fra marinens side har der altid været reist en sterk kritik mot dette forslag, som skiller saa helt vore kystfæstninger fra vore skibe; de to etater har ingen forbindelse hat med hinanden siden den tid. Før sat vi i hverandres kommissioner, og der kom officerer fra armeen til vore mineøvelser; men siden den organisation er kommet, har der praktisk talt næsten ingen forbindelse, ialfald absolut ingen organisationsmæssig forbindelse været. En saa absolut adskillelse mellem sjøfæstningerne og de skibe, som skal operere sammen med dem og støtte sig til dem, findes neppe i noget andet land i Europa. Saa kom altsaa den første proposition om en ny hærordning, som vi fik forelagt os her, da vi kom sammen i 1906. I denne proposition findes der intet om nogen organisation av kystartilleriet, det var holdt helt utenfor, idet selve organisationens skaber, general Olsson, fandt at hans verk var saa udmerket, at det behøvde ingen revision; det var godt som det var, og det var desuten saavidt nyt, at man ikke burde ta det under nogen ny behandling. Imidlertid var ikke militærkomiteen enig i det, men fandt at fæstningsartilleriet burde tages med sammen med den øvrige del av armeen, naar man vilde skride til en ny hærordning, og for mit vedkommende tok jeg da op selve hovedspørsmålet, om vore kystfæstninger burde lægges over til marinen, i et særvotum, som findes i vor første indstilling, og hvortil fire andre av komiteens medlemmer har sluttet sig. Hele komiteen sluttet sig ogsaa til minoriteten, forsaavidt som den ønsket en utredning av dette spørsmaal, idet det staar paa side 159 i indst. S. XXXXII for 1908: "Komiteens samtlige medlemmer er enige om at anbefale, at der i det forslag til forandringer i fæstningsartilleriets organisation, som ifølge det foranstaaende tænkes forelagt næste storting, begjæres avgit utredning og uttalelse angaaende spørsmålet om dette vaabens mulige underlægning under marinen, samt at forslag maa bli utarbeidet til ny organisation - ogsaa under forutsætning av, at et saadant grundlag maatte vælges." Imidlertid, da vi kom sammen ifjor høst, var der ikke utarbeidet noget saadant forslag. Der var indhentet en del uttalelser fra admiralstaben og fæstningsartilleriets chef, men der var ikke noget utarbeidet forslag til ny organisation. Jeg fik da komiteens mandat til at henvende mig til departementet for at faa utarbeidet et saadant forslag, og det fik vi da, og det findes trykt i tillæg til dok. nr. 1, hvor admiralstaben har utarbeidet forslag til organisation, basert paa at kystfæstningerne henlægges under marinen; at de altsaa stilles i samme forhold til marinestyrelsen, som de nu staar til arméstyrelsen, og at utdannelsen av

officererne skal foregaa ved en speciel linje av sjøkrigsskolen, og at det tekniske materiel administreres fælles for marinen og kystartilleriet, istedenfor som nu at være fordelt paa de to etater, og at forøvrig den nuværende organisation av kystartilleriet forblir som den er. Det er igrunden hovedlinjerne i dette organisationsforslag; det findes som sagt i tillæg til dok. nr. 1. Dette fuldstændige organisationsforslag foreligger altsaa nu og er tiltraadt av kommanderende admiral. For en gangs skyld er her baade kommanderende admiral og admiralstaben enige, idet de bruker de sterkeste uttryk om nødvendigheten og ønskeligheten av et større samarbeide mellem fæstningsartilleriet og marinen, og nødvendigheten av en mere maritim utdanning for fæstningsartilleriet. Imidlertid, den utredning som saaledes er git av departementet, er efter min mening overmaate mangelfuld og har svært mange huller. Min mening var jo, dengang da jeg tok dette spørsmal op til revision i komiteen, at det burde undergives en fuldstendig og saglig, sagkyndig kritik paany. Forslaget var oprindelig av den minoritet som fremsatte det, tænkt at skulle være midlertidig. Nu er der gaat 10 aar, og det kunde være paa tide at spørge: hvorledes er de erfaringerne i disse 10 aar; er de saadanne, at vi kan fortsætte paa den vei vi gaar, eller skal vi gjøre forandringer? Hele marinen er av den mening, at det gaar ikke an at fortsætte, der maa gjøres forandringer; det er resultatet av de 10 aar for vort vedkommende, derom hersker der enstemmighet. Nu viser det sig ogsaa i de skrivelser, som er trykt i dokumenterne, at kommanderende admiral og admiralstaben er enige derom, som vel er de to eneste, som har hat nogen erfaring, av dem som har uttalt sig her, idet de begge to har ført sine eskadrer under krigsøvelser mot fæstninger, desværre altfor sjelden, men de har dog været tilstede ved det og har dog en viss erfaring. Men nogen sagkyndig komitebehandling er ikke blit dette spørsmal tildelt; det er nemlig oversendt til den departementale komite, og i den departementale komite sat ikke en eneste fæstningsartillerist og ikke en eneste sjøofficer. Den komite har altsaa ikke kunnet tilføre behandlingen av dette spørsmal nogensomhelst sagkyndighet, nogensomhelst erfaring, og det var jo det der var spørsmal efter. Det er da heller ikke blit til andet, end at den departementale komite og med den departementet har strødd sand paa alt hva fæstningsartilleriets chef, som selv har skapt dette vaaben, har sagt om det, og det er selvfølgelig alt sammen ubetinget ros; der er ingen feil; der er ingenting som behøver at forandres; alt er fuldkomment. De eneste som har kommet med kritik, er altsaa de maritime autoriteter, admiralstaben og kommanderende admiral. Nu vel, det hadde været noksaa rimelig, om man her hadde nedsat en komite av samme slags som den, der avgav forslag om den organisation som nu findes, og sammensat den komite, som da, av officerer av marinen og av fæstningsartilleriet, av mænd

som virkelig hadde erfaring for hvorledes det hadde gaat i disse 10 aar, og som ogsaa hadde en begrundet mening om forholdene, og hvad der bør rettes paa først; for at der bør rettes paa mange ting, derom tror jeg at alle er enige. Det er ogsaa komiteen enig om. Hele militærkomiteen er enig om, at saaledes som det nu gaar, bør det ikke gaa. Forandringer bør der gjøres, det uttaler ogsaa komiteen i sin indstilling. Det er nu det ene som jeg har anket over, denne forberedelse, at saken ikke har været undergit nogen sagkyndig komitebehandling. Og dette forslag, som vi endelig fik av kommanderende admiral og admiralstaben, fik vi altsaa først i februar iaar, længe efterat den departementale komite hadde sluttet sine forhandlinger. Det har altsaa ikke engang været forelagt den departementale komite; den har ikke hat anledning til at uttale sig om det, og i militærkomiteen kom det ogsaa saa sent, og vi har været saa optat med andre ting, at vi har hat liten tid til at drøfte det. Det har ikke været gjennomgaat i sine detaljer, dette forslag, som dog er et helt organisationsforslag med forslag til skoleordning og organisation av den tekniske administration, budgetforslag o.s.v. Under disse forhold mener jeg at spørsmålet ikke er blit undergit den nødvendige sagkyndige utredning, og Stortinget har ikke hat anledning til at se de erfaringer, som er gjort i de sidste 10 aar, i den utstrækning som det burde ha for at gaa til en endelig avgjørelse av et saa stort og vanskelig spørsmål som dette. Spørsmålet har som nævnt staat paa tapetet i alle lande i Europa, og er undergit sagkyndig drøftelse overalt, av alle militære autoriteter for tiden. Det er ikke let for denne forsamling nu at gaa paa en endelig avgjørelse, paa basis av det som foreligger. Hvor mange av denne forsamling er det som har hat tid til allerede nu, slik som saken staar, at sette sig ind i disse dokumenter, det store dok. nr. 2 f.eks., hvor saken findes nogenlunde alsidig behandlet fra begge kanter, fra general Olssøns side paa den ene side, fra marinens paa den anden; hvem er det som har hat tid til at sette sig ind i disse forslag som foreligger, og paa basis av dem tør gjøre sig op en mening her, gjøre sig op en dom i dette spørsmål, som kan bli avgjørende for vort fædreland under en krig, likesaa avgjørende for os som det blev for Rusland i den sidste krig derborte? Det er et alvorlig spørsmål, som det ikke er saa let at gaa paa. og dertil kommer at vi nu er ved slutten av en lang og trøttende debat, hvor forsamlingen øiensynlig er gaat træt og har vanskelig for at følge med i al denne militære argumentation længer. Vi har derfor i minoriteten tænkt os muligheten av, at man nu kunde utsætte selve hovedspørsmålet, selve spørsmålet om hvorhen kystartilleriet burde lægges, under marinen eller under armeen, utsætte dette nu og anmode regjeringen om, at det tages under fornyet behandling av en sagkyndig komite, og at det forelægges for det næste eller et følgende storting. Da kunde vi altsaa nu gaa paa det som vi alle staar enig om. Her i den røde bok, i indstillingen, er

hele komiteen enig om visse forslag til forandringer, og tillike om en hel del besparelser i den nuværende organisation. Alle disse detaljer staar komiteen enstemmig om, og der er selvfølgelig intet i veien for at vi behandler det nu, og derved opnaar de besparelser paa budgettet som komiteen har forutsat, men at man utsætter selve hovedspørsmålet, spørsmålet om fæstningsartilleriets endelige organisation, om hvorledes dets personel skal utdannes, hvorledes dets materiel skal administreres, og hvorledes det hele skal styres og ledes i sine hovedtræk, at man utsætter det og anmoder regjeringen om at gjøre det, som jeg mener den burde ha gjort for længe siden: at nedsætte en sagkyndig komite av sjøofficerer og fæstningsartilleriofficerer eller andre av armeens officerer, til at komme med et virkelig motivert forslag, bygget paa de erfaringer som man nu har hat i de 10 aar dette har virket. Det er ikke nok, at fæstningsartilleriets chef siger at erfaringerne har været storartede, udmerkede, og alt er saa godt. Man maa se saken fra to sider. Det er ikke saa rart at selve barnets far er fornøid med det; men det er ikke derfor sagt, at alle andre er det i samme grad, netop paa grund av den principielle feil, organisationsfeilen. Det er ikke nogen daddel mot vaabenet eller dets folk, ikke fnug av daddel mot dem; der ligger i min kritik kun en kritik mot selve princippet i organisationen, som jeg mener er feilagtig, som det ene land efter det andet nu opdager er feilagtig, og forandrer. Hvis jeg fik nogen støtte, har det været min tanke at foreslaa paa minoritetens vegne, at dette hovedspørsmål utstaar, og at regjeringen anmodes om ved en sagkyndig komite at utrede dette spørsmål nærmere og forelægge forslag for det kommende eller det følgende storting. Jeg skal foreløbig indskrænke mig til dette.

Bratlie: Jeg for min del, og sammen med mig komiteens flertal, kan ikke gi vor tilslutning til at dette spørsmål utstaar. Vi mener at der maa træffes en avgjørelse nu angaaende fæstningsartilleriets organisation, og efter vor mening overensstemmende med indstillingen. Deri er ogsaa hr. Eidem enig, men han vil kun, at det principspørsmål, om kystbefæstningerne bør ligge under armeen eller under marinen, skal staa aapent, og at man skal anmode regjeringen om at nedsætte en sagkyndig kommission til bedømmelse av det spørsmål. Jeg vil i anledning av dette si, at forholdet med hensyn til kystbefæstningernes indordning under den ene eller den anden styrelse er forskjellig i de forskjellige lande. I enkelte lande er de henlagt under landetaten, i andre lande under sjøetaten; saken er ikke saa ganske grei, som hr. Eidem mente, naar han sa, at kystfæstninger igrunden er akkurat det samme som en flaate, bare med den forskjel at de ligger stille. Næsten uten undtagelse utgjør sjøbefæstninger et kombinert land- og sjøforsvar. Jeg behøver bare at nævne, at en fæstning som Oscarsborg, foruten fæstningsverkernes egentlige besætning, skal ha 3

bataljoner infanteri som dækningstropper, der tilhører fæstningens faste forsvarsstyrke i krig. Bare dette viser jo tydelig, at det ikke er et utelukkende sjøforsvar der her er tale om. I vort land blev spørsmålet om fæstningsartilleriets henlæggelse under landvæbningen avgjort ved fæstningsartilleriets organisation som selvstændig vaabenart i 1899. Saken var da forberedt av en komite, og der var inden denne meningsforskjel om dette spørsmaal. Den ene fraktion gjorde gjældende - og den utgjorde flertallet i komiteen - at kystfæstningerne burde lægges under marinen, mens en anden fraktion mente de burde lægges under armeen. Den fraktion, som vilde ha dem lagt under marinen, var litt sterkere end den anden. Imidlertid gik den om saken fremsatte kongelige proposition ut paa at fæstningsartilleriet skulde sortere under armeen, og dette blev derefter vedtat av Stortinget. I henhold hertil har vi fæstningsartilleriet sorterende under landvæbningen i den organisation som for øieblikket eksisterer, og der er i virkeligheten ikke fra noget hold spørsmaal om at gjøre nogen gjennomgripende forandring i realiteten i dette forhold. Alle er vi enige om, at en del besparelser kan foretages ved fæstningsartilleriet, naar man nu sammenholder det med de øvrige vaaben; men forøvrig er der ingen av os som mener, at der bør ske større forandringer. Specielt er der ikke tale om, at nogen mener, at sjøofficerskorpset kan overta ledelsen av fæstningsartilleriet istedenfor landofficerer. Det er alles mening i komiteen, at fæstningsartilleriet, selv om det underlægges marinen, fremdeles maa ha sit eget officerskorps, som har særegen utdannelse for dette vaabens tjeneste; fæstningsartilleriet maa med andre ord, hvad enten det lægges under armeen eller marinen, utgjøre en egen etat med et eget officerspersonale, der utgjør en advancementskreds for sig. Under disse omstændigheter er det igrunden ikke andet der strides om, end om hvorvidt den øverste ledelse av fæstningsartilleriet skal ligge i marine- eller i armestyrelsen. For øieblikket ligger den i armestyrelsen. Hr. Eidem har under behandlingen av hærens øverste styre antydnet et forslag om, at han vil ha hele det øverste styre av militærvæsenet forandret derhen, at man for alt sjøvæsen faar et nyt departement, som skal indbefatte under sig baade det militære sjøvæsen og det civile. Hvis nu hr. Eidem tænker sig at den plan kan bli realiseret, saa vil han antagelig selv medgi, at det neppe er tænkkelig at det nye sjødepartement, foruten alt det andet som det maatte overta, skulde kunne magte at overta ogsaa befæstningsvæsenet paa hele kysten. Jeg tror derfor at det vil være rigtig, som saken nu staar, at Stortinget ikke beslutter nogen forandring i det bestaaende i denne henseende, men vedtar den organisation som her er foreslaat, og om hvilken der er enstemmighet i komiteen, samtidig med at det lar det forhold som før er besluttet av Stortinget, og som nu bestaar, vedbli med hensyn til fæstningsartilleriets sortering under landetaten. Militærkomiteens flertal, som likesom hr. Eidem er

opmerksom paa ønskeligheten av en bedre samvirken end hittil mellem fæstningsartilleriet og marinen, har i indstillingen fremholdt, at det i den hensigt at opnaa dette vil ha en del forandringer foretat, som ingenting koster, men som vil bidra til at der vil bli en bedre forstaaelse mellem de to vaaben, og at de bedre vil kunne samvirke i krigstid. Det findes i indstillingen paa side 143. Der har flertallet uttalt, at det vil holde paa, at fæstningsartilleriet fremdeles skal sortere under armeen, men at det samtidig vil anbefale at der foretages saadanne ændringer, at "de ordinære øvelser i fred for disse to grene av forsvaret anordnes og berammes saaledes, at der hvert aar blir anledning til samvirken dem imellem i nogen dage ved en eller flere av kystfæstningerne." Naar flaaten holder øvelser paa kysten, vil flertallet at en del av øvelsestiden hvert aar skal anvendes til samarbeide med fæstningsartilleriet og altsaa lægges samtidig med dette vaabens øvelser. End videre foreslaar flertallet, at der i de tekniske kommissioner saavel i flaaten som fæstningsartilleriet herefter skal indsættes officerer fra begge etater, saaledes at fæstningsartilleriet skal være representert, naar de viktigste maritime spørsmål behandles, og at omvendt ogsaa marineofficerer skal være med, naar det gjælder behandlingen av de tekniske spørsmål i fæstningsartilleriet. Endelig foreslaar flertallet i komiteen, at skyteøvelser og mineøvelser fremtidig saavidt mulig skal anordnes saaledes, at befalingsmænd fra den ene etat kan være med i den anden etats øvelser. Paa denne maate mener flertallet at man under opretholdelse av det princip for organisationen, som Stortinget engang har bestemt, og som nu er iverksat, kan opnaa at faa den samvirken og den gjensidige forstaaelse istandbragt mellem disse to vaaben, som er nødvendig for deres heldige samvirken og fællesoptræden i krig. Komiteens flertal staar fast og samstemmig om dette, og vi tror ikke at noget vil være vundet ved nu at rive overende det, som vi fik istand for nogen aar siden, ved at overflytte fæstningsartilleriets øverste ledelse til marinen. Heller ikke hr. Eidem har sagt at den nuværende ordning har virket slet. Og skal vi først gaa ind paa den side av saken, maa vi vel desværre være enige om, at foreteelserne i marinen for tiden byr mindre betryggelse for en god ledelse, end tilfældet er saalænge fæstningsartilleriet ligger under armeen.

Statsraad Lowzow: Hr. Eidem begyndte med at si at der skal foretages en ny organisation av fæstningsartilleriet. Jeg maa protestere mot at det er et korrekt uttrykk; ti det er ikke nogen ny organisation som der her er tale om. Der bestaar tidligere en vel indarbeidet organisation, som vistnok kan modificeres, men som slet ikke kan betegnes som ny. Hr. Eidem sa, at en sjøbefæstning er at betragte som et skib; den har de samme krigsmidler, men den kan ikke flyttes og ikke synke. Sammenligningen er ikke videre heldig. Ti et skib kan ikke angripes fra landsiden

med infanteri, som tar det med storm, eller som arbeider sig frem gjennom løpegrave i jorden. Det kan man med befæstninger. Sjøbefæstninger pleier jo ogsaa at ha landfronter, og de sidste kriges erfaring har vist at sjøbefæstninger aldrig tages fra sjøen, men fra land. Dér staar den avgjørende kamp, og det er med armeens midler. Hr. Eidem har talt om de sidste kriges erfaring. De sidste kriges erfaring paa det felt har vist to ting, og det er for det første, at fæstningers sjøfronter har været et forsvar, som maatte bestaa, et forsvar in being, for at benytte et flateuttrykk, - for det andet at kampen om dem har staat paa land. Fæstningens skyts er nemlig saa overlegent i træfsikkerhet, og skibene saa utsat for at træffes, saa saarbare og saa kostbare, at naar der findes paa fæstningen kraftig skyts og miner i indløpene, gaar ikke en flate ind til alvorlig angrep paa fæstningen. Det viste sig paa Cuba ved St. Jago. Spanierne hadde nogen gamle batterier. Der fandtes av moderne skyts kun ganske enkelte 15 cm. kanoner, altsaa forholdsvis smaat skyts. Amerikanerne gik av og til i begyndelsen ind paa skudhold og skjøt en del. Men det skadet næsten ikke spanierne det mindste. Amerikanerne maatte saa sætte tropper iland og ta stillingerne fra landsiden. Ved Port Arthur likedan. Den japanske flate gav sig ikke ikast med sjøbefæstningerne, men holdt sig paa avstand. Og kampen utviklet sig til en kamp paa land i den grad, at russerne tok en hel del av de kanoner som stod i sjøbatterierne, væk, da de saa at de ikke behøvde en saa kraftig bestykning der, og anbragte dem mot landsiden. Hr. Eidem sa at sjøofficererne stolte ikke paa landfæstningerne; de har intet kjendskap til dem og ingen forbindelse med dem. Jeg tror at vore marineofficerer vel vet, at de kan stole paa, at de kanoner som staar paa land, nok kan holde fiendtlige skibe, naar det ikke er en altfor mægtig flate, paa avstand. Hvis vi tænker paa de skibe, der tilhører den mulige motstander vil oftest tænker paa, vil de litet kunne utrette mot vore befæstningers sjøfronter. Vore motstandere vil sætte tropper iland, og kampen vil staa der. Hr. Eidem citerte en russisk forfatter, som sa noget i motsat retning. Men likeoverfor l der siger noget saadant, kan man finde 10 der uttaler sig i motsat retning. Saa talte hr. Eidem om, at Sverige hadde lagt sit kystartilleri under flaten, og likeledes Tyskland; og det skulde vel da gi indtrykket av at det var saaledes i de fleste lande. Det er imidlertid ikke tilfældet. I Sverige er det vistnok saaledes. Men der danner ogsaa kystartilleriet en egen etat med en general som chef, og paa enkelte sjøbefæstninger er ogsaa for tiden kommandanten en officer som er utgaat fra armeen. I Danmark har samtlige fæstninger, herunder indbefattet Kjøbenhavns befæstninger mot sjøsiden, sortert under krigsministeriet. Der har de som bekjendt like til det sidste hat et krigsministerium og et marineministerium. I England er kystartilleriet, heri indbefattet minevæsenet, underlagt armeen. Der er jo enkelte undtagelser; men i

det hele tat er alt kystbefæstningsvæsen underlagt armeen. I Frankrig ligger kystfæstningerne under armeen med undtagelse av orlogshavnene og minevæsenet, som henhører under marinen. I Tyskland sorterer de to store orlogshavne Kiel-Friedrichsort og Wilhelmshafen samt kystfæstningerne Helgoland og Geestemünde under riksmarineministeriet, alle øvrige kystbefæstninger med mineforsvar under det preussiske krigsministerium. I Rusland er kystartilleriet og minevæsenet underlagt armeen. I Østerrige ligger kystartilleriet under armeen, minevæsenet under marinen. I Italien er kystartilleriet underlagt armeen, minevæsenet henhører under marinen. I Spanien sorterer kystfæstningerne og deres besætning under krigsministeriet, minevæsenet henhører under marinen. I De forenede stater er kystartilleriet og minevæsenet underlagt armeen. I Japan ligger kystartilleriet under armeen, minevæsenet samt befæstningerne paa nogen mindre øer under marinen. Jeg tror, at det som jeg har meddelt her, er nok til at vise, at det almindelige er at kystbefæstningerne ligger under armeen.

De ting som man fra marinens side har hat at anføre mot vort fæstningsartilleri, reducerer sig, naar man ser nærmere paa det, til smaatterier. Men det er sandt, som hr. Eidem sa, at der i 10 aar fra marinens side er ført en kamp for at faa kystartilleriet under marinen. Det er ikke saa rart, at enhver etat tror at den selv skal greie tingen bedst, og det er heller ikke rart, at der uvilkaarlig gjør sig et ønske gjældende om at faa sin egen etat utvidet. Men der er under denne kamp fra marinens side slet ikke anført nogen avgjørende beviser for, at vort fæstningsartilleri vilde være bedre, hvis det laa under marinen.

Der er talt om at der ingen forbindelse er mellem armeen og marinen, og da specielt mellem fæstningsartilleriet og marinen. Det er sandt, der har været meget liten forbindelse, og der bør ske forandring i dette forhold. Jeg var meget snart opmerksom paa det. Tingen blev drøftet i departementet, der blev sammenkaldt en forsvarskommission, hvortil ogsaa en hel del flere end de ordinære medlemmer var tilkaldt, og paa grundlag av de overveielser som skedde, har departementet allerede gjort hvad man mente paa administrativ vei at kunne gjøre for at faa denne forbindelse istand mellem flaaten og ikke alene fæstningsartilleriet, men hæren i sin helhet. I "Meddelelser til hæren" findes et cirkulære fra departementet av 15de mai, hvori det er fastsat, at Norges forsvarskommission - hvorav jo baade kommanderende general og generalstabschefen, kommanderende admiral og admiralstabschefen er medlemmer - skal aarlig holde 2 møter, nemlig om vaaren, forinden øvelsestiden fastsættes, og om høsten, efterat de under disse myndigheter sorterende institutioner er fremkommet med sine budgetforslag. Da skal der drøftes saker vedkommende en rationel ordning av forsvaret, hvorunder man altsaa behandler baade armeens og marinens optræden, videre

hvilke fællesøvelser, manøvrer eller befalsøvelser der bør avholdes i den nærmeste fremtid, under hvilken overledelse man skal stille de øvelser hvori baade flaaaten og dele av hæren deltar o.s.v. Saa skal kommanderende admiral og fæstningsartilleriets chef ogsaa hver vaar holde et møte for nærmere at forhandle om enkeltheter ved flaatens og fæstningsartilleriets eventuelle samvirken under aarets øvelser. Generalstabens og admiralstabens chefer skal holde møter for at diskutere mobiliseringsanliggender o.l. Saa skal der holdes et møte, eller flere, om det behøves, av hærens og flaatens tekniske myndigheter, nemlig felttøimesteren og marinens artilleridirektør, cheferne for hærens og marinens minevæsen, muligens med tilkaldelse av hærens og orlogsflaatens kanonkonstruktører, kanonkontrollører, bestyrerne av hærens og orlogsflaatens fabrikker, verksteder o.s.v. Likeledes skal generalintendanten og marinens overintendant holde aarlig et møte for at diskutere om mulige fælles anskaffelser f.eks. av hærens og flaatens forsyning i krig og fred, fællesmodeller for beklødning m.v. Og saa er det bestemt, at i den utstrækning som givne bevilgninger og forholdene forøvrig tillater, skal der beordres officerer og underofficerer av fæstningsartilleriet til deltagelse i flaatens øvelser tilsjøs og dens skyteøvelser, og sjøofficerer til deltagelse i fæstningsartilleriets vaabenøvelser. Endelig er det bestemt, at til den permanente geværkommission beordrer den kommanderende admiral en sjøofficer. Der er altsaa gjort hvad der kan gjøres, tør jeg si, ad administrativ vei, for at hitføre et bedre samarbeide.

Nu er der gaat 10 aar siden fæstningsartilleriet blev opsat, og det har utviklet sig paa en meget bra maate. Vore fæstningsartillerister betjener sit skyts udmerket. De har utviklet metoder som alene kan utvikles og anvendes ved batterier paa land, hvor man har fast underlag for kanonen. Det er tildels en helt anden skytning end marinens. Artilleristerne har arbeidet for at fylde sit hverv i andre retninger ogsaa. Det har tidligere været anført som et moment mot fæstningsartilleriet, at man der ikke skulde kjende saa godt de skibe som kommer i nærheten, enten det er egne eller fiendtlige. Men fæstningsartilleriet har likesaa vel som marinen den opgave at holde sig à jour med hvorledes de skibe ser ut, som de kan faa med at gjøre. Og efterat man har faat bøker med beskrivelse av alle landes flaaater og silhouetter av alle skibe som findes i Europa, skulde ikke den bemerkning længer veie synderlig.

I det hele tat tror jeg, vort fæstningsartilleri har gjort hvad der kan forlanges av det, for at fylde sin opgave baade paa sjøfronten og landfronten. Denne utvikling bør fortsættes i det samme spor som hittil, og man bør ikke stadig utsættes for angrep paa angrep for at faa fæstningsartilleriet over til en anden etat. Dette er til hinder for den rolige og kraftige utvikling av vaabenets dygtighet i alle retninger. Det vilde efter min

mening være høist uheldig, om det nu skulde bli svævende, dette spørsmåal om fæstningsartilleriet skal under marinen eller armeen. Engang maa man faa ro. Denne kamp mellem de to etater bør ophøre. Jeg kan derfor paa ingen maate anbefale, at spørsmålet, om fæstningsartilleriet skal ligge under marinen eller armeen, nu utsættes.

Krag-Torp: Dette spørsmåal om fæstningsartilleriet har været det spørsmåal i den hele organisation, som har været mindst behagelig at ha med at gjøre, av den grund at det har vist sig, at synet paa disse ting, opfatningen av dem, har været saa diametralt forskjellig, og metoderne som har været brukt fra de forskjellige etater her for at fremme sit syn, har ikke bestandig været av dem som har været hyggelige at følge. Situationen er jo den, at vi her har to organer i statens tjeneste, som begge har den samme opgave, den nemlig at verge vort land mot anfald fra sjøen. Mot anfald fra land bruker vi vore brigader, og vi organiserer dem saa at de skal være hensigtsmæssige til at kunne avslaa et angrep. Mot angrep fra sjøen har vi to organer, det flytende materiel, marinen med dens skibe og dens organer forøvrig, og saa de fæstninger som er lagt paa kysten, som har det samme formaal, nemlig at verge os fra den kant. Men mens der er det mest intime samarbeide mellem de forskjellige dele av stridskræfterne tillands, saa viser det sig, at her er der saa litet samarbeide, saa daarlige vilkaar for samarbeide, at man kan være forberedt paa at det vil skaffe vanskeligheter, hvis disse to engang skulde staa sin prøve og gjøre sin nytte. Den som har læst dette dokument nr. 2, hvor vi har uttalelser fra begge etater, specielt begge deres myndigheter, vil ha lagt merke til at det ikke bare er principiell uoverensstemmelse i opfatningen, men der ligger en tone, en bevisførelse, en maate i det hele, som gir uttryk for, at det er det omvendte av sympati og ønske om at hjelpe hinanden, som er tilstede. De har gjensidig mistro til hinanden, til hinandens dygtighet og forutsætninger for at løse sin opgave, og jeg vil si - vi er jo her for os selv, saa vi behøver ikke at være saa nøie paa det, om man vil karakterisere litt kraftig - det minder mere om procedure, end det minder om saglig indlæg. Men det som er det morsomste av alt dette, er at de kan ikke bli enige om hvor faren er størst ved kystfæstningerne, enten foran eller bak. Sjøfolkene siger, at man har lagt kystfæstningerne der, forat man skal kunne skyte paa de skibe som kommer og vil ta os; fæstningsartilleriet siger, at der er ingen fare, for de gaar rundt og tar os fra ryggen, saa fæstningens farligste punkt er landsiden. Ja, det er noget man kan diskutere om, den ene opfatning staar mot den anden, og naar de sagkyndige ikke kan bli enige, saa vil det være for meget forlangt, at de andre skal kunne vite hvad der er det rette. Forsaavidt er situationen næsten noget i retning av komisk. Men det har en meget alvorlig side, dette, og det er, at disse to organer har dog en opgave, som kan være fuldstændig

avgjørende for vor eksistens som nation, for det tilfælde at vi blir angrepet, og at to saa kostbare institutioner, som vi ofrer saa mange penge paa, skal se sin opgave i at drive trakasserier mot hinanden, det er noget som man maa ha grund til at paatale, og paatale med alvor; for det er ikke saadan at det gaar an at skille disse to stridende ad, vi kan ikke gjøre som Henrik Wergeland anbefalte, at løse forbindelse mellem de heste som trækker daarlig sammen; for disse to heste maa trække sammen, ellers har de forspildt sin opgave. Den ærede statsraad forklarte os, at nu var der gjort hvad der kunde gjøres ad administrativ vei, for at faa disse til at trække sammen, der skulde holdes møter av de forskjellige myndigheter, de skulde være med i hinandens kommissioner, de skulde komme til at faa interesse for hinandens opgaver og materiel. Ja, jeg antar at der har været gjort forsøk i disse retninger, saalänge vi har hat noget fæstningsartilleri; for jeg kan ikke tænke mig at myndighetene kan ha staat og set paa dette, uten at de har gjort hvad de kunde, for at faa de to etater til at virke sammen. Og det skulde undre mig, om det lykkes mere nu end før, ad administrativ vei at faa samarbeide her. Jeg antar at der trænges en myndig haand utenfra til at gripe ind her, og det kan ingen anden gjøre end denne forsamling. Slik som situationen nu er, maa det vel erkjendes at der er ikke gode vilkaar tilstede for at fatte en definitiv avgjørelse, hvordan der skal stelles med disse forhold. Begge disse etater som det her gjælder, deres papirer staar ikke i høieste kurs for tiden. Jeg behøver bare at minde om de to ting, Agdenæssaken for fæstningsartilleriets vedkommende og admiralsaken for marinens vedkommende, og jeg siger at det er ikke rigtig at benytte denne tilfældige situation, som forresten hverken myndighetene eller kanske denne forsamling er helt uten skyld i at vi er kommet i, til at faa fastsat en ordning, som man kanske kunde ha en tilbøielighet til at gjøre anderledes, hvis ikke forholdene hadde været slike som de er, hos disse to etater. Jeg vil derfor støtte det forslag at man nu organiserer fæstningsartilleriet efter komiteens indstilling, vi er enige derom alle sammen, men at man lar det spørmaal staa uavgjort, hvordan disse to organer skal administreres fra toppen av; der er intet foregrepet, om man gjør det. Den ærede komiteformand talte her om komiteens majoritet. Ja, det er sandt, det er en majoritet; men det er 6 mot 5, saa majoriteten er ikke synderlig stor kvantitativt, men kvalitativt skal jeg indrømme den kan være det, ti de militære er paa den side hvor majoriteten er. Men den som ser paa dette fra et almindelig synspunkt, fra borgerens og nationens synspunkt, maa vel erkjende at vilkaarene ikke er de bedste i dette øieblik for at træffe denne avgjørelse. Hvis det saa kunde lykkes at faa en ende paa disse bedrøvelige forhold paa begge sider, og at faa ro i sindene, kunde man se efter om det lot sig gjøre at faa vilkaarene for samarbeide ordnet. Jeg tror ikke det

lykkes hverken med møter eller kommissioner, der skal ganske andre ting til; dertil er situationen blitt altfor tilspidset. Derfor kan man nu, som sagt, ordne fæstningsartilleriets organisation efter komiteens indstilling og la det andet spørsmåal utstaa; det kan man bedre ordne med, naar tiden kommer. Derved er intet foregrepet. Dersom jeg idag tvinges til at stemme for at fæstningsartilleriet skal lægges enten under marinen eller under armeen, blir jeg nødt til, i henhold til min stilling i komiteen, at stemme for at det lægges under marinen. Vi har set hvad det fører til, naar det ligger under armeen; det andet var et forsøk værd. Men jeg vil helst slippe at ta standpunkt idag, saa vi kunde se hvorledes saken utvikler sig, og saa ta standpunkt siden. Da tror jeg vi har bedre forutsetninger for at dømme riktig om den.

Eidem: Det er godt at dette møte holdes for lukkede døre, saa ikke marinen faar høre hvorledes vor marineminister varetar dens interesser i denne sak. Det er et altfor trist syn at se vor marineminister staa saa uforstaaende som her, likeoverfor de mest vitale spørsmåal marinen har. Men man kan ikke vente andet; den nuværende forsvarsminister har jo aldrig tangert marinen i nogensomhelst henseende og staaar absolut uforstaaende likeoverfor alle dens spørsmåal. Det har han dokumentert her sterkere end nogensinde før, skjønt han har gjort det ofte nok før ogsaa. Men det er litt trist for en saa viktig del av vort forsvar som sjøforsvaret, naar dets øverste chef staaar saa absolut blottet for forstaaelse av hvad der her kræves. Den ærede formand nævnte, at jeg ogsaa under behandlingen av hærens øverste styrelse hadde hat fremme et forslag om at faa eget marinedepartement, eget "sjøfarts- og sjøforsvarsdepartement", som kommanderende admiral kalder det. Ja, det tror jeg nok er temmelig nødvendig. Skal der overhodet bli noget av sjøforsvaret i dette land, maa det faa et eget departement; ellers gaar det som her, at marinens meninger og ønsker simpelthen blir utelukket med magt. Man faar dem ikke frem, der skal være ro og stilhet. Men da blir der ogsaa stagnation i vort sjøforsvar, og det tror jeg ikke landet er tjent med. Denne nation har fra gamle dage været en sjøfarende nation, og ser vi paa kartet, vil vi forstaa at vi ogsaa trenger et sjøforsvar; det er ikke bare mot land vi trenger et forsvar. Vi kan gjøre vor hær saa sterk vi vil; stenges vore havne, og stenges vi ute fra utenverdenen, maa vor hær strække vaaben inden meget kort tid, den være saa sterk den vil, og organisert saa godt den vil; det vet enhver. Den som synes at tænke mindst paa dette, er virkelig den ærede forsvarsminister. Han har gjentagne gange fremholdt at marinen er nr. 2, og idag faar vi høre at nu skal denne strid om kystfæstningerne være endt. Diskussionen angaar et viktig militært emne; men den skal nu endes, og endes paa den maate at den ene part skal gives ret og den anden skal tie

stille. Det er paa den maate marinens interesser behandles. Jeg skal ikke indlate mig paa nogen imøtegaelse av det den ærede forsvarsminister anførte angaaende fæstningerne; jeg hadde jo ikke tænkt at komme ind paa nogen realitetsdebat om dette spørsmåal. Jeg kom med nogen indledende bemerkninger, utelukkende for at gi forsamlingen et indtryk av hvilken vekt der bør lægges paa dette spørsmåal, og av at det ikke er et almindelig hverdagsspørsmåal, som kan tages op og stemmes over i en fart, uten at man tænker videre over det. Det er ikke saa; derfor kom jeg med disse bemerkninger. Men jeg tænkte ikke at indlate mig i nogen særskilt debat om det, idet jeg, og minoriteten med mig, hadde tænkt at be denne forsamling om at ha litt taalmodighet med dette spørsmåal, se litt nærmere paa det, og forlange det litt bedre utredet, før det endelig blev avgjort. Det var min tanke, og jeg syntes ikke det var for meget forlangt, naar man ikke bad om andet end at faa se litt paa saken og faa den bedre utredet, særlig naar det virkelig er saa, som ogsaa statsraaden indrømmet, at der hittil ikke har været ordentlige fællesøvelser for fæstningerne og flaaen. Det har været varietéforestillinger og spilfegteri, det meste, og ikke alvorlige krigsøvelser. Jeg har selv deltat i dem, saa jeg taler av egen erfaring. Det har været varietéforestillinger med skytning og knalding paa alle kanter; men der har ikke været alvor i det; der er ikke engang levert nogen rapport, ialfald ikke fra marinens side, om hvorledes øvelserne er gaat, og hvilke feil der er begaat, og jeg mener at man ikke skulde træffe nogen endelig avgjørelse, før man fik se hvorledes marinen og fæstningerne virket sammen under alvorlige krigsøvelser, til høsten f.eks., og vel at merke øvelser hvor der blev avgit rapporter baade fra marinen og fæstningsartilleriet, om hvorledes øvelserne er foregaat, og hvilke feil der er begaat paa begge sider, saa man kunde se spørsmålet i øinene og ikke bare nøie sig med fraser og erfaringer i det blaa. Da vilde man faa se hvorledes sakerne arter sig, og jeg tænker man skulde faa se mange rare ting. Vi saa mange rare ting i 1905, og vi vilde faa se mange rare ting nu ogsaa. Dette er ikke at gaa til med en gang, og derfor mener jeg vi nu burde se videre paa det og la spørsmålet staa aapent. Det gaar dog ikke an at si som statsraaden, at den utvikling som nu er begyndt, bør fortsætte, altsaa en utvikling helt skilt fra flaaen, som fæstningerne skal kjæmpe sammen med. Det mener jo heller ikke statsraaden, for han har jo selv grepet initiativet til at faa istand virkelige forbedringer, og derfor er jeg statsraaden meget taknemmelig. Han er den første statsraad, som i disse 10 aar virkelig har gjort noget for en forbedring, og derfor yder jeg ham min anerkjendelse. Forsaavidt kan det vel ha gjort litt godt, den tiaarige kamp der er ført for dette; det kan hände, at det har hat litt indflydelse paa at der nu blir gjort litt for at faa litt fællesøvelser. Jeg har holdt paa i 10 aar, og jeg agter at holde paa fremdeles, og der blir ikke ro, før der

blir en forandring i dette, det skal jeg love. Det er ikke for min skyld jeg forlanger det, jeg har ingen interesse av det; men det er paa marinens vegne, som marinens tolk jeg taler her. Der er der enighet, det kan man se av dokumenterne ogsaa. Det gaar derfor ikke an at si, at nu maa det ha en ende, marinen faar ikke lov at diskutere det længer. Statsraaden har fulgt den teori før. Der kom et skrift her i vinter fra fæstningsartilleriets chef mot marinen. Et bedre bevis for hvilken mangel paa samfølelse og mangel paa samarbeide der er, end det skrift, findes ikke. Jeg vil anbefale dem av forsamlingen som har interesse for det og tid til det, at læse igjennem det som staar i dok. nr. 2. De vil da faa et ganske sterkt indtryk av at nogen synderlig tillid til samarbeidet mellem disse to etater bør man ikke ha; for det er den yderste grad av mistillid til marinen som aander gjennom det skrift, og ikke alene mistillid, men der er ogsaa direkte beskyldninger. Jeg foranlediget dengang, at der blev indhentet nogen uttalelser fra marinen angaaende disse beskyldninger. Jeg hadde anledning til at gjøre mig bekjendt med disse uttalelser, før de blev sendt til departementet. Men disse dokumenter har statsraaden negtet at oversende militærkomiteen. Militærkomiteen var ikke det rette forum til at faa dem, naar de kom fra marinen, vel at merke; men naar det kommer fra armeen, da er militærkomiteen det rette forum. Vi fik saa sent som i juli maaned et længere opus fra fæstningsartilleriets chef, som atter ripper opp i disse beskyldninger, og hvori han siger at han kjender ikke noget til disse uttalelser fra marinen, og da han ikke kjender til dem, saa fastholder han sine tidligere uttalelser. Jeg tror enhver vil forstaa, hvilket mismod og hvilken bitterhet det maa vække inden en etat, naar den behandles paa den vis. Der rettes alvorlige beskyldninger, som hvis de var sande, maatte ha bevirket en oprydning inden hele marinen. Marinen har svart, og bevist at de ikke er rigtige. Statsraaden sender saa en skrivelse, som er trykt i tillæg til dok. nr. 1 paa sidste side, hvor han uttaler, at han er overbevist om at disse beskyldninger er grundløse; men marinens uttalelser vil han ikke sende til militærkomiteen, fordi militærkomiteen ikke er rette forum for saadanne uttalelser, da de igjen kunde fremkalde nye replikker. Dette er 6te mars. Men under 30te juni faar vi et opus fra fæstningsartilleriets chef, som vel er skikket til at fremkalde nye replikker. Det er en litt underlig maate at behandle de to etater paa, naar man staar som statsraad for dem begge to og skal vareta begges tarv. Jeg tror at statsraaden selv vil indrømme, at her er ikke gaat saa ganske upartisk frem. Og det klinger ogsaa igjennem hvad statsraaden siger, at nu faar det være slut, nu maa vi ha ro, nu skal vi fortsætte som vi har begyndt, ingen debat, ingen diskussion. Jeg gad vite hvad andre etater hadde sagt, om deres chef talte saadan om deres egne interesser? Men som sagt, alt dette, baade den uenighet som er tilstede, ved at komiteen har

delt sig i to næsten like store fraksjoner - samtlige de civile medlemmer av komiteen har uttalt sig for, at fæstningsartilleriet burde underlægges marinen, med undtagelse av repræsentanten fra Kongsberg - og det, at vi ikke har faat nogen sagkyndig utredning av de erfaringer som er gjort i de sidste aar, samtidig som komiteen selv ikke har hat tid til at debattere disse ting i den utstrækning som det burde været gjort, fordi disse forslag kom saa sent at militærkomiteen ikke fik tid til det, - alt dette tilsammen tror jeg taler for, at vi saa langt ute i denne debat og saa langt ute i sessionen skulde spare os for den lange debat som her vilde bli, om man skulde gaa til en realitetsdebat av selve hovedspørsmålet, og at man lar dette spørsmaal staa aapent ogsaa av den grund, at det kunde være godt at se erfaringerne fra de øvelser som statsraaden til høsten formentlig vil sætte i gang mellem flaaen og vore fæstninger; det kunde ogsaa være en pekepind. Og jeg vil indstændig henstille til denne forsamling ikke at træffe nogen avgjørelse nu. La os gaa paa det som vi alle er enige om, og hvorved vi opnaar besparelser, og hvorved alt blir som det er for tiden; men la hovedspørsmålet staa aapent, og la os faa det utredet gjennem en sagkyndig komite til næste storting. Jeg vil opta det forslag som jeg antydet. Jeg tror det er aldeles nødvendig overfor en saa stor og vigtig sak som denne. Det lyder saa: "Spørsmålet om fæstningsartilleriets endelige organisation, samt om hvorvidt kystfæstningerne bør henlægges under marinen, utstaar. Regjeringen anmodes om at la disse spørsmaal nærmere utrede ved en sagkyndig kommission av officerer fra hær og flaae, samt derefter fremlægge forslag for næste eller det følgende storting."

Præsidenten refererte det av hr. Eidem paa en minoritets vegne fremsatte forslag.

Ivar Aavatsmark: Jeg forlangte ordet nærmest i anledning av hr. Eidems sidste uttalelse. Jeg fik en følelse av at hr. Eidem var noksaa renonce paa argumenter, og tyet derfor igjen til sit sedvanlige angrep paa statsraaden. Det er ganske merkværdig med hr. Eidem; hver gang statsraaden har et fra ham avvigende standpunkt i maritime spørsmaal, saa er statsraaden umulig, saa har marineministeren stillet sig saaledes at det er en haan mot marinen o.s.v. o.s.v. Har hr. Eidem nogen berettiget grund til disse sine anker? Statsraaden er sandelig ikke bare marineminister; men han er forsvarsminister. Og fordi om statsraadens standpunkt i denne sak ikke falder i hr. Eidems smag, saa kan da ikke det berettige hr. Eidem til at fremkomme med saadanne uttalelser. Jeg vil gjøre hr. Eidem opmerksom paa, at statsraaden iaar har forelagt en flaaeplan, en flaaeplan som har været krævet gjennem mange aar, og som hr. Eidem selv var meget fornøid med. Statsraaden har i regjeringen kjæmpet igjennem et forslag til nybyggningsbudget for marinen, som jeg ogsaa tror hr.

Eidem er meget fornøid med, og statsraaden har ogsaa iaar forelagt et marinebudget, som jeg tror alle - ogsaa marineofficererne - efter omstændighetene er fornøide med. Jeg finder derfor, at hr. Eidems gjentagne angrep paa statsraaden er i høi grad uberettiget. Jeg tror ikke hr. Eidem kommer nogen vei paa den maate. Jeg skal ikke gaa ind paa alt hvad hr. Eidem sa; men naar han talte om "varietéøvelser", og tilføiet at han selv hadde deltat i saadanne, saa kan jeg ikke tilbakeholde den bemerkning, at det tror jeg saa gjerne. Jeg finder der er noget varietémæssig ved dette, at han i tide og utide ripper op dette forhold mellem marinen og fæstningsartilleriet, og lover at hvis vi nu her ikke vil gjøre som han vil, saa skal vi aldrig faa ro. Jeg tror ikke denne forsamling lar sig true. Jeg tror den træffer sin avgjørelse, uanset om hr. Eidem vil fortsætte sin kamp for at faa fæstningsartilleriet ind under marinen eller ikke. Jeg skal forresten ikke opholde mig yderligere ved hr. Eidem; men jeg vil kun si, at jeg ikke tror at hr. Eidem fremmer sine hensigter ved at true med at ville fortsætte kampen, efterat denne forsamling har truffet sin avgjørelse. Jeg tror forresten, at der ikke i marinen er saadan enstemmighet om dette, som hr. Eidem gir det utseende av. Jeg har talt med flere marineofficerer som ikke er enige i dette, og de brukte tildels noksaa skarpe uttryk om hr. Eidems kamp i dette spørmaal. Nei, jeg tror man maa være enig med statsraaden i det, at nu maa denne sak finde sin endelige avgjørelse, og jeg synes, at det bedste bevis for at det er nødvendig, det er det foredrag som hr. Krag-Torp holdt. Hr. Krag-Torp sa nemlig, at der har været strid og splid. Naar man læste dokumenterne igjennem, fik man et indtryk av at de militære myndigheter i denne sak var uenige, at de heromhandlede to etater ikke hadde tillid til hverandre. Den ene holdt paa det og den anden paa det. Jeg mener derfor, at jo før denne forsamling her træffer en avgjørelse, jo før faar vi tilveiebragt ro, orden og fasthet saavel inden fæstningsartilleriet som inden marinen.

Jeg har talt med flere fæstningsartilleriofficerer, som siger, at denne utrygge tilstand, som nu eksisterer, er utholdelig, og at der nu maa skaffes tilveie en fast ordning paa den ene eller den anden maate. Ser vi nu tilbake paa fæstningsartilleriets historie i de aar det har eksistert, saa tror jeg der sandelig er faa vaaben, som har formaadd at skaffe sig større tillid og respekt ute i nationen end fæstningsartilleriet. Der har i spidsen for fæstningsartilleriet staat særdeles dygtige og særdeles interesserte chefer. Jeg nævner generalløitnant Olsson, jeg nævner oberst Stang. Jeg tror marinen har mange dygtige officerer; men jeg tror disse to fuldt ut holder maal med hvemsomhelst marinen byr, og da at ville komme og trække den slutning, at den organisation som er skapt av disse to, er umulig, og at fæstningsartilleriet av den grund bør lægges ind under marinen, det tror jeg er meget feilagtig. Man faar ogsaa ta litt hensyn til hvad

statsraaden oplyser om, hvorledes forholdene er i andre lande. Vi hørte av den redegjørelse statsraaden gav, at i de fleste lande i Europa er forholdet det samme som her hos os. Dette er jo ogsaa helt naturligt. - Hr. Krag-Torp nævnte noget om at de to organer - marinen og fæstningsartilleriet - har samme opgave, den nemlig at bekjempe en fiende som kommer sjøværts. Saken er i imidlertid ikke fuldt saa enkel. Det er nemlig en kjendsgjerning, som krigshistorien tilfulde bekræfter, at ingen sjøfæstning er blit erobret fra sjøen, men fra landsiden. Fra landsiden er det fæstningerne er tat, og da kan ikke fæstningsartilleriet alene ha den opgave at bekjempe en fiende som kommer over sjøen; men det maa ogsaa ha den opgave at bekjempe en fiende som kommer over land. Ser vi hen til vore to vigtigste kystfæstninger, Bergen og Oscarsborg, er landfronterne ved begge disse fæstninger de svakeste punkter. Landfronterne ved Bergens befæstninger er meget utstrakte; de strækker sig fra et godt stykke nordenfor Bergen helt ned til Osøren, og paa denne strækning er der en masse landgangspunkter, som tildels ikke ligger under ild hverken fra Kvarven eller fra batterierne paa Hellen eller Sandviksfjeld. Dette omraade maa derfor ogsaa henregnes at ligge ind under befæstningerne. Ser vi hen til Oscarsborg, saa er Oscarsborg, specielt paa grund av Haaøen, et meget sterkt forsvarspunkt mot sjøen; men vi har meget vigtige landfronter, yderst vigtige landfronter, som maa skjænktes al opmerksomhet og som, saaledes som forholdene nu er, sandsynligvis vil bli fæstningens achilleshæl. Det gaar derfor ikke an at si, som hr. Krag-Torp siger, at marinen og kystartilleriet kun har at bekjempe en fiende som kommer over sjøen. Nei, fæstningsartilleriet har en meget væsentlig anden opgave, nemlig at bevogte og beskytte landfronterne. I de dokumenter som er oversendt komiteen fra fæstningsartilleriet, er der gjort udmerket og indgaaende rede for dette av fæstningsartilleriets chef - han har udmerket og indgaaende gjort rede for dette. Ja, det er saa at de har en dobbelt opgave, baade at kjæmpe mot sjøen og mot landsiden; men det gaar ikke an at si at det er bare den ene opgave, nemlig mot sjøsiden; det er ikke, som hr. Eidem siger, saa at vore fæstninger kun er kystfæstninger, og at de som saadanne kun har den samme opgave som marinen. Jeg mener at saa ikke er tilfældet. Desuten kommer der en ting til, og det er, at skytning fra en fæstning og skytning fra et skib er høist forskjellige. Iland har man et fast grundlag, og paa skibene har man et gyngende grundlag. Derfor maa skytemetoderne tildels være forskjellige. Der har været tale om skyteregele, og om hvorvidt marinen er flinkere til at skyte end fæstningsartilleriet. Det skal jeg ikke indlate mig paa; men jeg tror at hr. Eidem maa taale at høre, at fæstningsartilleriet i hr. Olsson har en chef som er anset for at være en mere end almindelig dygtig officer, der ogsaa har vundet anseelse ute i Europa. Ham skyldes det i særlig grad, at fæstningsartilleriet er hvad det idag er.

Skulde vi nu idag gaa paa det av hr. Eidem fremsatte utsættelsesforslag, saa har vi striden akkurat like godt gaaende, vi har den samme hadske strid og den samme uenighet, og der vil intet samarbeide kunne istandbringes. Men gaar vi paa det av militærkomiteens flertal foreslaaede, nemlig at fastslaa den nuværende organisation, at fæstningsartilleriet skal staa under arméstyrelsen, og at der paa flere punkter etableres et institutionsmæssig samarbeide med marinen, som ordføreren har gjort rede for, og hvorom statsraaden, efter hvad han meddelte, i et cirkulære allerede har git ordre til, da tror jeg vi er inde paa den rette vei. Jeg vil derfor paa det indstændigste anbefale Stortinget at vedta flertallets indstilling, idet man vel skal merke sig, at dette forutsætter at der etableres et institutionsmæssig samarbeide mellem fæstningsartilleriet og marinen, som vil være til held for dem begge. Jeg maa saaledes fraraade Stortinget at vedta hr. Eidems utsættelsesforslag.

Egede-Nissen: Jeg skal ikke bruke mange ord denne sak angaaende. Jeg tror hr. Aavatsmark svæver i en vildfarelse vedkommende hr. Eidems forslag, naar han mener, at vi efter det ikke skal kunne fastslaa de besparelser som er bragt i forslag vedkommende fæstningsartilleriet. Saavidt jeg har forstaat hr. Eidem, vil han nu at vi skal vedta komiteens organisationsforslag, og at vi bare skal utsætte spørsmålet om utdannelsen og spørsmålet om hvorvidt fæstningsartilleriet skal ligge under hæren eller under flaaen. Jeg maa jo nok si, at jeg tror alle de i komiteen, som ikke har et standpunkt tat paa forhaand, er kommet til den mening, at det vilde være ønskelig at la spørsmålet undergi en mere alsidig sagkyndig behandling, end den det hittil ha været tildel. Hvad der kan ha skræmt en del av komiteens medlemmer fra at være med paa dette, er den omstændighet, at de tror at den fortsatte uenighet om dette kan volde forsvaret skade. Men hvis man tror, at det er av betydning for forsvaret at der blir ro paa dette omraade, mener jeg det skulde være om at gjøre at faa den ro tilveiebragt paa grundlag av en tryghet for og en sikkerhet om, at saken er riktig ordnet. Men deri tror jeg hr. Eidem har ret, at der ikke blir nogen sikkerhet, før man faar det ordentlig utredet, hvad forsvaret i dette tilfælde er bedst tjent med. Den side av saken tillikemed det økonomiske spørsmåal, er det som har bestemt mig til at være med paa utsættelsen. Det økonomiske spørsmåal spiller nemlig for mig en ikke liten rolle her. Jeg tror, at det forsvarsmateriel som man skal bruke paa en fæstning, alt vedkommende minerne og de projektiler og saadant som man skal ha, det er ting man med stor fordel kan anskaffe sammen med marinen, og da tror jeg det skulde være selvindlysende, at det blir billigere at foreta denne fællesanskaffelse, end som man ellers maa ordne det, at marinen gaar for sig og fæstningsartilleriet for sig. Desuten skulde jeg ogsaa tro

- da det jo ligger i sakens natur at der bør være meget samarbeide mellem marinens og fæstningsartilleriets officerer - at det bør være indlysende at utdannelsen av dem som skal bli officerer i fæstningsartilleriet, bør foregaa sammen med utdannelsen av marinens vordende officerer istedenfor med armeens. Det er de grunde som har været bestemmende for mig, naar jeg har villet stemme sammen med hr. Eidem i denne sak. Jeg hører nu idag at hr. Aavatsmark kjører Stang og Olsson foran sig. Det minder mig om ægypterne, som førte de hellige dyr foran sig; naar man bare hadde dem, saa turde ikke fienden skyte.

Ivar Aavatsmark: Det kan være godt at ha dem.

Egede-Nissen: Ja, det kan være godt at ha dem, det er saa. Men jeg vil faa lov til at si at der er dygtige folk paa den anden side ogsaa. Jeg gad vite om ikke en mand som hr. Børresen, maritimt-strategisk set, skulde ha et likesaa stort navn som Olsson og Stang, europæisk set i hvert fald; jeg siger maritimt-strategisk set. Saa der er da navne paa den anden side ogsaa. Jeg vil ogsaa præcisere at marinens to admiraler, som er saa tilbøielige til at være uenige, i dette spørsmal er enige. Jeg gad vite hvad slags marineofficerer hr. Aavatsmark har talt med, naar han siger, at der er da marineofficerer som er uenige i dette spørsmal. Ikke rettere end jeg har hørt, er hele marinen av den mening at fæstningsartilleriet bør sortere under marinen.

Saa var det med hensyn til alle disse forter som skulde være tat fra sjøsiden. Jeg talte netop privat med hr. Aavatsmark; han var enig i at Sveaborg var tat fra sjøsiden. Hr. Aavatsmark tilføiet rigtignok at det var ved forræderi; men det vet man jo, man har saa travelt med at fortælle, naar noget tapes, at der er forræderi med i spillet. I den nordamerikanske frihetskrig var det monitorerne som ødela fæstningerne. Sebastopol blev, saavidt jeg erindrer, ogsaa tat fra sjøsiden. Og jeg gad vite om ikke Port Arthur i den sidste krig derborte i Østasien fik grundstøtet ved de fremstøt som marinen gjorde. Jeg vet nok at Port Arthur endelig blev tat paa anden maate; men grundskuddet fik det visselig ved Togos angrep. Dette er altsaa spørsmal, som der kan diskuteres om, og jeg tviler ikke paa at der kan anføres sterke argumenter i favør av den mening, som hr. Aavatsmark har; men der kan sandelig ogsaa anføres sterke argumenter fra den motsatte side.

Saa tales der endelig om hvor glimrende fæstningsartilleriet er til at skyte i sammenligning med marinen. Blandt de dokumenter som den ærede statsraad ikke synes det var heldig at sende militærkomiteen, forelaa der ogsaa dokumenter som viste, at skytedygtigheten ved marinen var betydelig bedre end den var ved fæstningsartilleriet. Som et litet illustrerende eksempel paa denne høit berømte

fæstningsartilleriskytedygtighet maa jeg faa lov til - det kan godt gjøres her i et hemmelig møte, der er ingen forsvarsinteresser som lider ved det - at anføre hvad det heter om den. Der skulde forsøkes en brisantgranat, hvorledes dens eksplosion artet sig. Saa skulde man da skyte denne granat mot et maal. Men det var ikke mulig for d'hr. fæstningsartillerister at ramme maalet, trods mange anstrengelser kunde de ikke ramme det. Saa flyttet de skiven, for at se om de ikke da skulde kunne ramme den. Heller ikke da lykkedes det. Tilslut maatte de dygtige fæstningsartillerister grave granaten ned i jorden og antænde den ved elektricitet.

Præsidenten: Hr. Eidem har ændret sit forslag derhen, at ordene "fæstningsartilleriets endelige organisation samt om "1ste punktum utgaar, saaledes at 1ste punktum kommer til at lyde: "Spørsmålet om hvorvidt kystfæstningerne bør henlægges under marinen, utstaar."

Statsraad Lowzow: Jeg vil først likeoverfor hr. Krag-Torp si, at naar han kommer med et enkelt eksempel paa, at forholdene i fæstningsartilleriet ikke i enhver retning er som de skal være, saa er det ting som findes overalt. Man vil altid finde eksempler paa at der er noget galt. Men naar han forsøker at gjøre det gjældende likeoverfor fæstningsartilleriet i sin helhet, og siger: vi har set hvad det fører til, naar fæstningsartilleriet ligger under armeen, saa vil jeg si at dette er spørsmål som ikke avhænger av, enten fæstningsartilleriet sorterer under armeen eller under marinen. Men hvad vi virkelig har set at det fører til, dette at fæstningsartilleriet ligger under armeen, det er, at det har utviklet sig til et godt og dygtig vaaben. Det tør jeg paastaa at fæstningsartilleriet har gjort.

Hr. Eidem siger at jeg staar aldeles uforstaaende likeoverfor marinen, jeg har ikke tangert marinen. Jeg tror det samme kan siges til ham; han har vel ikke tangert armeen mere, end jeg har tangert marinen. Skulde jeg være uforstaaende paa den ene side, saa er han det paa den anden. Man behøver ikke at staa uforstaaende, fordi om man hører til et andet vaaben; det er ikke saa svært mystiske ting dette gjælder. Jeg tror at kunne tilbakevise hans beskyldning for ikke at ha interesse for marinen. Jeg er hr. Aavatsmark taknemmelig for hvad han har sagt i den retning, og jeg tror at kunne henvise til hvad jeg har gjort. Jeg tror enhver forsvarsminister vil føle sit ansvar likeoverfor begge etater like sterkt. Men man kan ikke derfor, hver gang der kommer op et spørsmål, som den ene etat vil ha avgjort kontra den anden, saaledes som hr. Eidem mener, slutte sig til marinen og optræ for den, mot armeen. Man har like stor forpligtelse likeoverfor begge etater. Men her er ikke tale om forpligtelse likeoverfor den ene eller den anden, men forpligtelse likeoverfor landets forsvar i sin helhet, og det er av den grund jeg mener, at fæstningsartilleriet bør

ligge under armeen, for vi har bevis for at det har virket bra. Der er ikke fremført nogen ting som beviser, at man kan opnaa noget ved en forandring, og for at man skal gaa til en forandring, bør man dog være temmelig sikker paa at kunne opnaa noget.

Hr. Eidem vil ikke gaa til nogen realitetsdebat, men han kom dog til en begyndelse ind paa realiteten, og jeg fandt mig berettiget til at paavise, at det han anførte, var temmelig hult. Det lar sig ikke forsvare, noget av det. Han taler om at vore havne skulde stænges, og hvilke ulemper der vilde opstaa derav - som om det skulde være følgen av at fæstningsartilleriet ligger under armeen. Jeg tænker vi holder vore havne like godt eller like daarlig, enten det er den ene eller den anden etat som betjener kanonerne paa fæstningerne. Hr. Eidem talte om varietéforestillinger under de fælles manøvrer som er holdt. Jeg protesterer mot det. Det kan hände, at der i enkelte av disse manøvrer har været lagt til grund taktiske forutsætninger, som ikke i alle henseender kan være svært rimelige. Det er noget man saa ofte maa gjøre, naar man skal faa øvelse for alle som er med i manøvrerne, og faa prøvd alle krigsmidler. Man skal ikke tale om fyrverkeri og den slags ved vore kystbefæstninger, fordi om øvelserne er lagt saaledes at alle de forskjellige avdelinger faar anledning til at gripe ind. En av de største manøvrer vi har hat dernede, var i 1895. Dengang var der ikke nogen bestemte regler om hvorledes kommandoforholdet skulde være. Tilstede var baade admiral Koren og kommandanten paa Oscarsborg fæstning. Mens de stod ved siden av hinanden, viste det sig at kommandoen efterhaanden gled over til admiral Koren, fordi han var den mest overlegne, altsaa ikke fordi han var sjøofficer, men fordi han var en overmaate dygtig mand. Det maatte derfor i saa fald være hans skyld, at det blev bare en "varietéforestilling", hvis det var det. Men som sagt, vore øvelser dernede har været alt andet end varietéforestillinger.

Saa faar jeg komme tilbake til dette som stadig anføres, om de dokumenter som jeg ikke har oversendt til militærkomiteen. Det forholder sig saa, at i fæstningsartilleriets og marinens skrivelser om fæstningsartilleriets organisation kommer de med gjensidige beskyldninger; men skrivelserne gjaldt dog organisationen. Fæstningsartilleriet hadde nævnt, at flaaen ikke skjöt saa godt som fæstningsartilleriet, og saa kom der fra flaaen et stort opus med utredninger av deres skyteresultater. Da sa jeg: dette er jo et teknisk spørsmaal, hvor detaljerne ikke vedkommer organisationen. Det er da ikke meningen, at man skal sende ind til militærkomiteen og til Stortinget dokumenter, som vedkommer hvor mange procent træffere der er paa den og den avstand og mot den og den slags skive; dette er da tekniske detaljer, som jeg tror at Stortinget maa være fri for at lægge arbeide paa. Saa samlet jeg resultatene i det, at det hadde vist sig likesaa vel for marinens

vedkommende som for fæstningsartilleriets vedkommende, at de skjøt saa godt som man under vore forhold kan vente. De hadde utviklet dygtighet og hadde utført et alvorlig og godt arbeide. Det var det som Stortinget behøvde at vite; men at man skal sende ind til granskning av Stortinget tekniske historier om skytningen, det syntes jeg var høist urimelig. Og jeg kan ikke begripe at flaaen kan ha noget at beklage sig over, naar den faar en uttalelse om at den har levert et godt arbeide. Det kan gjerne hände dette dokument kom i mars, som hr. Eidem talte om, og den 30te juni blev der oversendt et dokument fra fæstningsartilleriet. Ja, men dette dokument befattet sig ikke med tekniske detaljer; det kan nok hände der var noget der; men det befattet sig med fæstningsartilleriets organisation. Saavidt jeg vet, hadde fæstningsartilleriets chef faat meddelelse om hvad hr. Eidem hadde uttalt i komiteen, og sendte saa et motskrift. Men dette vedkom som sagt fæstningsartilleriets organisation, og alle dokumenter derom er fremsendt.

Hr. Eidem talte om den bitterhet som holder paa at utvikle sig i marinen, og om at det blir værre og værre for hvert aar. Ja, hvis det virkelig er saa, maa det være paa grund av den agitation som hr. Eidem og nogen flere driver.

Med hensyn til hvad hr. Egede-Nissen sa, saa var der et par ting som jeg faar svare paa, skjønt det egner sig i sin helhet ikke videre til det. Med hensyn til den økonomiske side av saken, saa har fæstningsartilleriets og marinens autoriteter fremlagt forskjellige dokumenter og regnet ut hver for sig, at det blir billigere med hensyn til utdannelsen o.s.v., naar de har ordnet saken som de selv vil. Det dreier sig ikke om nogen store summer og det kommer saa helt an paa hvorledes organisationen av disse skoler endelig gjennomføres, at det kan man ikke dømme nærmere om. Det blir i ethvert fald ikke avgjørende for organisationen.

Med hensyn til anskaffelser av materiel i fællesskap vil det økonomiske hensyn komme til at spille ind, og der dreier det sig om større summer end det organisationsmæssige vedkommende skolerne o.s.v. Men nu er der netop tat bestemmelse om at marinens og armeens tekniske autoriteter skal møtes og diskutere tingene, og komme til et resultat med hensyn til hvor de faar tingene bedst. Herav vil følge fælles anskaffelser, hvor saadanne med fordel kan ske.

Hr. Krag-Torp sa, at departementet har vel ikke staat i alle disse aar og set paa at der ikke er samarbeidet. Nei, det har departementet ikke gjort. Der har været sagt i almindelige uttryk, at der skulde være samarbeide; men der er ikke blit noget videre av det. Det har nok været forsøkt enkelte gange; men det har glidd fra hinanden igjen. Der har ikke overalt været nogen tendens til at søke dette samarbeide gjort sterkere. Men hvad departementet nu har gjort, er at der er fastsat bestemte møter, og det er sagt at det og det skal der diskuteres

om, og det og det skal gjøres i fællesskap. Derved har man fremtvunget, at der vil bli et samarbeide i sterkere grad end der hittil har været.

Med hensyn til hr. Egede-Nissens krigshistoriske eksempler, saa er det med dem som med hans paastande saa ofte ellers, at de er uefterrettelige alle sammen. Han fortalte at monitorerne hadde ødelagt de amerikanske fæstninger. Jeg kjender ikke til det. Sveaborg blev tat fra sjøsiden, sa han. Nei, Sveaborg blev tat ved landsoldater. Det var forøvrig ved forræderi at russerne kom i besiddelse av den. Sebastopol, sa han, blev tat fra sjøsiden. Sebastopol kunde overhodet ikke røres fra sjøsiden; men den blev tat fra land efter en lang kamp. Og saa sa han at Port Arthur blev tat fra landsiden; men grundskuddet fik den ved overfaldet fra flaaen. Ja, flaaen fik sit grundskud, da den hadde lagt sig til uten bevogtning i et kritisk øieblik, det kunde ikke fæstningen gjøre noget for; men fæstningen fik ikke noget grundskud. Dette med brisantgranaten kjender jeg ikke til. Jeg gaar ut fra at det er noget tøv; det kan ikke være noget andet.

Svendsbøe: Det er antydnet av hr. Eidem, at man har gaat saa let over fæstningsartilleriet, man har behandlet det saa flygtig, ikke saa godt som sakens størrelse kræver. Jeg tror ikke det. Det kapitel i forsvaret, som omhandler fæstningsartilleriet, var det som tok aller mest tid. Stortingets medlemmer vil se, at der ikke er noget hvorom der er skrevet en saadan masse som om fæstningsartilleriet, det ene tykke dokument efter det andet, og lange komiteindlæg fra mindretallet og svar fra flertallet. Jeg har været av den mening gjennom flere aar, at fæstningsartilleriet var for dyrt organisert. Derfor var jeg glad for at vi endelig fik fingrene i det, saa vi kunde reformere det litt, og det er skedd ved komiteens indstilling, hvorved man vil opnaa en kr. 60- 70 000.00 nedsættelse paa det aarlige budget, og det mener jeg er ikke saa litet. Men er fæstningsartilleriet dyrt, saa mener jeg ogsaa det har den fordel at det er godt, at det har været ledet av en chef som har forstaat og formaadd at sætte igjennem de forbedringer som har været anset nødvendige og paakrævede, det hele i det væsentlige fra nyt av. Som lægmand har jeg faat det indtryk, av det jeg har set, at alt er solid og godt, og at nationen kan føle sig tilfreds og betrygget med det solide og gode arbeide der er nedlagt av dets nuværende chef. Det er jo saa, at ethvert godt arbeide, det være utført med den største samvittighetsfuldhet og energi, tildels blir møtt med utak og vantak. Nu i dette tilfælde paastaar marinen, som ved siden av fæstningsartilleriet kan betragtes som et specialvaaben, at den vil ha fingrene i kommandoen over fæstningsartilleriet, - kystartilleriet, for man vil vel ikke op til Kongsvinger, kan jeg tænke mig; men kystartilleriet vil man ha fat i. Det er et gammelt stridsspørsmål. Jeg var vist med ogsaa dengang da spørsmålet først fremkom, og kjender striden allerede fra

da. Det blev da besluttet at det nyoprettede kystartilleri skulde underlægges fæstningsartilleriet eller være den væsentligste del av dette, og man har arbeidet saadan hittil, og jeg paastaar av min fuldeste overbevisning at man har arbeidet godt. Marinen vil jeg gi det raad, at den først og fremst maa feie for sin egen dør og passe paa sit; den har i den sidste tid mere end nok dermed. Naar hr. Eidem bebudet en vedværende papirkrig, saalænge dette forhold ikke blev forandret, saalænge marinens officerer - antagelig dens gamle kommandørkapteiner - ikke blev sat paa fæstningerne, - altsaa i marinen i deres yngre aar, saa over paa fæstningsartilleriet, saa længe skal papirkrigen fortsættes. Er det noget Stortinget maa lægge merke til, saa er det den papirkrig, som føres mellem armeens og marinens vedkommende, og indbyrdes paa forskjellige maater, og den masse skrivelser. Og det undrer mig ikke, og jeg tror det er rigtig, at en forsvarsminister med kraftig haand vil virke til at indskrænke den procedure som føres, naar de istedenfor at interessere sig for det aktive forsvar interesserer sig mest for at føre sagførerprocedure mot hinanden, ikke alene inden samme etat, men at det ogsaa gaar over til andre etater. Jeg tror, at en forsvarsminister, som forstaar sin pligt, bør gi vedkommende den ordre: Værsaagod, det og det har De at gjøre! Jeg tror det snart kan komme dertil, og jeg vil gi forsvarsministeren min erkjendtlighet for, at han delvis har lagt tilside den slags polemik, som ikke fører til noget; og fører den til noget, saa fører den til det at vi lægfolk, som ogsaa har pligt til at avgi stemme, maa tape troen og tilliden til det hele. Det fører den til. Istedenfor nu at gaa til en ny kommission for at finde endnu mere papir, endnu flere dokumenter, endnu mere polemik, vil jeg paa det alvorligste advare mot hr. Eidems forslag, som begynder med nok en ny kommission. Er der noget som der er skrevet om, som er utredet, saa er det sandelig fæstningsartilleriet kontra marinen. Det er saa meget man som komitemedlem pligter at læse, at det snart blir for meget, og man maa paakalde sin sunde sans og fornuft, og ta ut hvad der er pointet. Jeg mener det rette her er: La fæstningsartilleriet bli ved sit og marinen ved sit, og naar komiteen anviser, og forsvarsministeren her i Stortinget forkynder, under det ansvar som paahviler ham, at der skal bli holdt saadanne øvelser, at det nødvendige samarbeide for forsvarets skyld kommer istand, saa har derefter alle vedkommende sig at rette. Derom kan der vel ikke tviles eller tvistes. Jeg beklager at hr. Eidem tar op utsættelsesforslag, og jeg vilde endnu mere beklage om et saadant forslag skulde faa flertal. Stortinget har jo besluttet, at hærordningsindstillingen nu skal bli endelig behandlet, saa at vedkommende befalingsmænd fra øverst til nederst kan vite hvad de har at holde sig til, og jeg mener dette ogsaa er et meget viktig led i forsvaret. Det blir kun halvgjort og stykkevis, hvis vi nu skal gaa til

utsættelse. Man siger man skal vedta organisationen, men utsætte dette med hensyn til utdannelsen og spørsmålet om hvem der skal ha den øverste styrelse her, enten marinen eller armeen. Jeg mener det maa finde sin avgjørelse nu. Der er saa mange andre og nye ting, som stadig opstaar, at dette maa nu ha sin avgjørelse. Er der noget sted, hvor det passer hvad der er sagt om oprivning, at det nye forslag betyr en oprivning og en lammelse av forsvarsvæsenet, saa er det sandelig, hvis man nu rokker ved fæstningsartilleriets øverste ledelse og sammes utdannelsesmaate, da vil man efter min mening tilføie samme en grundskade. Jeg tror det vil være meget betænkelig. Naar hr. Eidem taler om undervisningen, og at man mere og mere vil faa daarlig undervisning i disse og hine fag, saa kan det nok hände at jeg senere, naar der blir debat derom, med tal kan godtgjøre at det ikke forholder sig saa. Jeg vil ikke si mere nu. Nu vil jeg kun, saa sterkt som jeg formaar, ha henstillet til Stortingets medlemmer ikke at vedta hr. Eidems forslag, da jeg tror det vil svække og slappe forsvaret og bringe usikkerhet og vaklen; men vedtar man komiteens indstilling, da vet enhver hvad han har at holde sig til, allerede fra idag av.

Eidem: Jeg hadde, som sagt, ikke tænkt at gaa ind paa nogen realitetsdebat; men her er fremført saa mange uhyrligheter fra den anden side, at jeg kan ikke la det passere uten at si noget. Jeg tror ogsaa det er nødvendig, forat forsamlingen kan danne sig et begrep om hvad der er ret og rimelig i dette spørsmaal, at gaa litt nærmere ind paa det.

For det første vil jeg slaa en pæl gjennom dette, som hr. Svendsbøe sa sidst nu - jeg vil begynde med det - at det vil bli en oprivning, hvis man gaar til utsættelse. Hvad er det for snak! Det er da ikke meningen at vi skal forandre den aller ringeste tøddel, hvis man gaar paa mit forslag, ikke det ringeste. Hvis man gaar med paa mit forslag, saa gaar man kun paa det som hele komiteen er enig om, nemlig at foreta en del reduktioner og besparelser, og forøvrig blir fæstningsartilleriet som det er. Hvor er oprivningen? Det skjønner jeg ikke. At man stiller i utsigt en videre diskussion av et saa viktig spørsmaal, skulde det være noget galt? Her skrømmer hr. Svendsbøe med papirmasser, at jeg vil føre papirkrig. Hr. Svendsbøe vil da vel ikke at jeg skal føre virkelig krig! Jeg kan jo ikke føre den paa anden maate end ved papir i fredelige tider. Jeg vet ikke hvorledes man skal debattere en ting uten at bruke papir; av og til maa man bruke papir ogsaa, og nogen anden vis at føre den krig paa kjender jeg ikke. Men der skrømmer saa forfærdelig med dette, at hvis fæstningsartilleriets ledelse gik over til marinen, skulde det bli saa og saa galt paa mange vis. Hvorfor gjorde saa Sverige det? To aar efterat vi hadde lavd denne glimrende ordning, kom det samme spørsmaal op i den svenske riksdag. Der har været den samme strid i

Sverige, og det er et land hvor armeen er endda sterkere end i dette land. Allikevel sa den svenske riksdag, at det skjønnte den ogsaa. Man behøvde ikke at være militær for at forstaa, at kystfæstningerne, som skal slaas sammen med vore skibe, ogsaa maa ledes sammen med disse, og saa la man ganske rolig Stockholms befæstninger, Gøteborgs befæstninger, Gotlands befæstninger og nu senere Strømstads befæstninger ind under marinen. De var ikke det ringeste rædde for at en landarmé skulde ødelægge de befæstninger mere nu end før. Vi kan trygt følge Sveriges eksempel. Sverige har faat ros fra alle kanter i utlandet for dette, og alle andre lande ønsker at gjøre det samme, men de kan ikke. Og hvorfor? Fordi de ikke har en sterk nok marine, de kan ikke skaffe officerer og underofficerer og folk til skibene, langt mindre til sine fæstninger. Vi er i den omvendte stilling. Vi har en liten hær og for faa folk til hæren; men vi har en koffardiflaate saa stor at vi ikke kan benytte mere end en liten brøkdell av dens menige til marinen, og da kan vi ogsaa benytte overskuddet til fæstningerne. Men naar stillingen er den, er det et spørsmåal som burde tages under alvorlig overveielse, og som kunde trænge at sees paa, om ikke kystfæstningerne helt bør overgaa til marinen. Saa disse skræmsler med "papirhauge" og "den evige strid" tror jeg ikke man skal bry sig om. Dette er og har altid været et saa viktig spørsmåal, at det er diskutert baade mundtlig og skriftlig, og ingen har tat skade av det. Den kamp, som ogsaa hr. Aavatsmark opholdt sig over, som jeg har ført, har vel ogsaa gjort noget godt, og ikke bare ondt; for fæstningsartilleriet er dog nu blit modernisert. Siden jeg begyndte med den kamp, er baade materiellet og andet blit forandret. Det første jeg begyndte denne kamp, hadde fæstningsartilleriet kanoner som det ikke gik an at skyte med paa skibe i bevægelse. Det blev da senere forandret, og mange ting er nu blit forandret. Nu hører jeg ogsaa at statsraaden har utstedt et cirkulære om, at det skal være samarbeide mellem fæstninger og flaaete. Det skal, enten fæstningsartilleriet vil eller ikke, og det anser jeg ogsaa som en følge av den kamp jeg har reist. Det har nu for første gang i disse 10 aar lykkes at faa en forsvarsminister til at paabyde samøvelser. Da er vi kommet langt, og jeg er glad over at vi er kommet saa langt. Jeg har aldrig beskyldt statsraad Lowzow for at mangle interesse for marinen. Jeg har tvertimot gang paa gang her i salen, hvor andre har kritisert ham, git ham lovord. Men hvad jeg har sagt, det er at han mangler forstaaelse, fordi han aldrig selv har tangert marinen. Derved mente jeg, at han ikke har gjennomgaaet marinens skoler og ikke har deltat i marinens øvelser, ikke har været opdrat paa sjøen. Der maa erfaring til for at faa forstaaelse. Det var ingen bebreidelse mot statsraad Lowzow personlig. Men naar statsraad Lowzow siger, at jeg ikke har tangert armeen mere end han har tangert marinen, da befinner han sig ikke paa den rette side av sandheten. Det var ikke ganske uten erfaring med hensyn til armeen

jeg reiste denne kamp. Jeg har nemlig for det første gjennomgaat armeens høiskole i 3 aar. Hvilken landofficer har gjennomgaat nogen av marinens skoler i 3 aar? Og jeg har dernæst i 3 aar gjort tjeneste ved Oscarsborg fæstning og været medlem av en række kommissioner, baade krudtkommissioner og andre, og oftere været med ved indskytning av fæstningsartilleriets materiel. Og jeg har i de 3 aar hat anledning til at se baade fæstningsøvelser og samøvelser med skibe, saa min kamp for reformer i kystartilleriet er ikke bygget paa saa ganske løst fundament, det er bygget paa 6 aars samvær med armeen, 6 aars skolegang og tjeneste i armeen og ved vor største fæstning. Hvis der var nogen av armeens officerer, som i 3 aar hadde gjennomgaat marinens skole og i 3 aar tjenstgjort ved marinens hovedstation, saa kanske de ogsaa vilde ha et litt andet syn paa disse ting end nu, da de har en opdragelse som utelukkende er erhvervet i armeen, uten at de har anelse om, hvad det er vi har for os i marinen. Det er netop det som mangler, og det er netop der mangelen ligger ved fæstningsartilleriet ogsaa.

Og for at komme ind litt, ganske litt, paa selve saken: hvad er det vi vil i marinen? Vi vil jo ikke forandre noget av den nuværende organisation av fæstningsartilleriet; det skal faa være akkurat som det er, med mandskapstilgang, med utdanning av underofficerer, med hele organisationen forøvrig, aldeles som det er, fordi alle er enige i at der er mange gode sider ved det. Og ialfald vil vi ikke røre ved det, før vi selv har erfaret hvor feilene ligger, og faat sat prøve paa det under krigsøvelser. Men hvad vi vil, er at den øverste ledelse av alt forsvar mot sjøen, enten det er fast eller flytende, skal være paa én hand, og det maa da være hos marinen. Man vil da vel ikke, at der skal sitte nogen oppe paa Hamar eller et andet sted oppe i landet, og lede flateøvelser! Der maa være én ledelse av alt forsvar paa vor kyst, mot sjø som mot land her, og den maa ligge hos marinen. En ting til vil vi: at kystartilleriets officerer ikke, som regelen er nu, skal faa sin utdanning utelukkende paa krigsskolen her i Kristiania og paa en eller anden eksercerplads. Man blir nu premierløytnant i fæstningsartilleriet kanske uten at ha set en fæstning, uten at ha det ringeste kjendskap til hvad man som embedsmand, som officer skal overta ansvaret for. Er det nogen rimelig utdanning? Det er uten sidestykke i vort land. Der findes intet sted ellers, hvor utdannelsen av kadetter foregaar paa den maate, at de aldrig faar se det vaaben som de skal stille med som officerer. Og det er her et rent lykketræf om de faar se det. Dette er mot forutsætningerne; for meningen var, da man organiserte fæstningsartilleriet, at der skulde opprettes en særskilt linje for fæstningsartillerister ved landkrigsskolen; men den er ophævet siden. Nu er det kun i første klasse man kan risikere at komme til en fæstning; men det er slet ikke sikkert, at nogen av dem som i første klasse fik se en fæstning, blir faste fæstningsofficerer,

kommer ind i fæstningsartilleriet. Det kan meget godt hælde at de overhodet ikke har set en fæstning, naar de blir premierløitnanter i fæstningsartilleriet. Vi vil at de skal utdannes paa en særskilt linje ved sjøkrigsskolen, de skal daglig se vore skibe for sig, vanke sammen med marinens folk og lære deres opfatning av tingene at kjende, og lære vore signalsystemer og vore telegrafgreier o.s.v., saaledes at de forstaar det fuldt ut, og saa skal de tjenstgjøre dels paa vore skibe, dels ved fæstningerne, saaledes at de, naar de blir løitnanter, staar fuldt færdige med kjendskap og erfaring til begge sider. Man skulde vel kunne anse det som det rigtige. Man behøver ikke at være militær for at skjønne, at disse folk som skal kjæmpe sammen med vore skibe og skyte paa de fiendtlige skibe, bør ha litegrand av sin utdannelse sammen med marinen. Det er da rimeligere, at kystartilleriets officerer opdrages paa Horten sammen med marinens officerer, og dels er ombord paa skibene og dels er iland paa fæstningerne, end at de skal opdrages paa en eksercerplads oppe i landet og her i Kristiania. Der skal ikke megen forstand til for at skjønne det. Man behøver ikke militære teorier for at forstaa det. Det er det vi vil; det er det hovedsagelige. Vi vil at officerernes utdannelse skal foregaa paa Horten, ved sjøkrigsskolen paa en særskilt linje. Men naar hr. Svendsbøe talte om at sette gamle kommandørkapteiner iland paa fæstningerne, saa er der intet menneske som har tænkt paa at sette sjøofficerer iland paa fæstninger og eksercerpladse. Naar hr. kaptein Aavatsmark har truffet sjøofficerer som ikke var enige med mig her, saa er det tvertimot visselig av frygt for, at de skulde bli nødt til at gaa iland paa en fæstning, at de ikke vilde være med paa det. Men det er der ikke adgang til. Efter det forslag som her ligger foran os om specialutdannelse for fæstningsartilleriets officerer, er der ikke adgang for sjøofficererne til at gaa iland paa disse fæstninger. Det er ikke det man har ønsket. Vi vil at der skal være samarbeide og forstaaelse mellem de to vaaben, som skal kjæmpe sammen. Hvad vilde man si inden armeen, om man la landbefæstningerne ind under marinen? Forholdet da vilde være akkurat det samme som nu med sjøbefæstningerne - eller rettere: det vilde være meget bedre. Enhver officer i marinen gjennomgaar infanteriets taktik og strategi. Men jeg kjender ikke til at nogen landofficer i armeen gjennomgaar sjøtaktikken og sjøstrategien og den slags maritime ting. Det er ikke saa at sjøofficererne ikke har anelse om infanterieksercis. Tvertimot, det var en lang tid man i marinen hadde optil 1600 mand utkommandert til infanterieksercis hvert eneste aar - efter de samme regler, efter de samme blaabøker og de samme principper som i armeen. Det viser sig overalt i verden, at hvor tropper fra fartøier kommer iland, gjør de det godt, baade deres officerer og folkene.

Saa er det det andet forhold vi har ønsket forandret. Det er administrationen av materiellet. Vaabnene er de samme, og administrationen maa være den samme. Det er de

samme kanoner, de samme projektiler, de samme torpedoer, miner, lyskastere, signalapparater, telegrafapparater, - det er det samme signalsystem som brukes i marinen og i fæstningsartilleriet. Hva er da rimeligere, end at man bruker marinens skole til at utdanne disse folk? Der staar skolen færdig, og lærerne fuldt færdige, undervisningsmateriel og alt sammen; det er bare at gaa ind og delta i undervisningen. Men de lærer ikke det samme i armeen. Der har man ingen bruk for torpedoer, miner, lyskastere, og de signaler som vi bruker, fartøier, maskiner og den slags ting. De har ikke den slags i feltartilleriets, infanteriets og kavaleriets skoler. Vi har skolen færdig, lærerne færdige, undervisningsmateriellet og alt sammen; det er bare at gaa ind og delta i undervisningen. Det skulde ogsaa ligge nok saa nær, paa grund av at materiellet er det samme, at den tekniske administration skulde være én istedenfor to. Nu har vi en dobbelt administration for kystartilleri og minevæsen, en paa Horten og en her. Det er ganske unødigt og til skade for det hele. Det koster dobbelt saa meget at holde to kontorer som at holde et. Og man faar ingen ensartethet i utviklingen. Man risikerer at kystartilleriet staar med én sort materiel og minevæsenet med et andet, og naar man saa maa laane av hinanden, som man ofte maa gjøre under krig selvfølgelig, saa passer det ikke. Det er ogsaa en viktig ting. Og saa sparer man mange penge ved at alle anskaffelser foregaar fælles. Men hovedsaken er at ha én fælles ledelse av det hele. For det hjelper ikke, alt hvad statsraaden forsøker paa at faa istand av samarbeide, hvad han nævner om at der kan gjøres noget for at faa samarbeide. For det har været forsøkt i 10 aar. Marinen har hele tiden krævet samarbeide; det er ikke blit noget av det. Det blir en papirbestemmelse, ikke andet, hvis ikke én mand leder marinens øvelser og fæstningsartilleriets øvelser, og sveiser det hele sammen og faar det til at gaa. Ellers blir der ingenting av det, det blir bare lapverk. Jeg skal ikke gaa ind paa kapt. Aavatsmarks argumentation. Den var nærmest rettet personlig mot mig, og det har ingen interesse for saken. Om han har truffet et par sjøofficerer som ikke er enige med mig, kan det være forholdsvis likegyldig. Alle sjøofficerer og marineautoriteter som har uttalt sig om saken, uttaler sig i sterke uttrykk enige i hvad jeg har foreslaaet i mit særvotum. Jeg har ikke truffet nogen sjøofficer som ikke er enig med mig om de ting, ikke i Norge og ikke i utlandet heller.

Men saa et par ord om disse angrep paa landfronterne. Det er det eneste argument som anføres fra den anden side: Fæstninger kan som bekjendt tages fra landsiden, der er deres saarbareste punkt. Det er det eneste argument. Men det bunder i den grundfalske forutsætning at vi har bygget disse fæstninger bare for deres egen skyld. De maa ganske vist forsvare sine egne landfronter; men der behøves intet kystartilleri til det. Det kan armeene greie. Det er infanteriet og feltartilleriet som greier det. Det er

ogsaa meningen at landstormstropperne, andet opbud, skal dække fæstningerne fra landsiden. Om disse tropper, som anvendes mot landfronten og kommanderes av sine egne faste officerer, om de tilhører armeen eller marinen, det er knusende likegyldig for den side av saken. Man har akkurat det samme i Sverige, hvor Stockholms befæstninger ligger under marinen, og hvor man dog har en ganske anderledes stor troppemasse som maa anvendes paa landfronten, end her ved vore fæstninger. Naar man snakker om landfronter, vil jeg si for det første, at vore fæstninger har ikke landfronter i militær-teknisk forstand, undtagen Oscarsborg. Oscarsborg har noget av det. Den staar i en særstilling, det skal jeg indrømme. Den er ingen sjøfæstning i almindelig betydning, den dækker ingen maritim basis; den er en spærre-fæstning for Kristianiafjordens indre del; den indtar en egen stilling. Men ta de andre fæstninger: ved Kristiansand, ved Bergen, ute ved Kvarven, ute ved Det Naue og Herlø, Agdenes langt ute i Trondhjemsfjorden, og Narvik, naar vi kommer dit - hvad landfronter har de? Hvem er det som skal angripe dem fra landfronterne? Vi faar dog se det hele ut fra vort lands egne forhold og ikke ræsonnere i det blaa fra fremmede landes krigshistorie. Hvilke tropper skal gaa iland og ta dem fra landsiden? I saa fald træffer de først paa vor marine. Det er den som først skal hindre landgangen. Det er i landgangsøieblikket den slags tropper er svake. Da er de simpelthen hjelpeløse. Er de først kommet iland, saa er det vanskelig at klare dem; men det gjælder om at hindre dem fra at komme iland. Det er marinens og det lokale landverns opgave. Men der er ingen fare. Der blir aldrig noget landangrep paa disse fæstninger. Det blir ikke gjort, og hvorfor ikke? Jo: Vore kystbefæstninger er støttepunkter for flaaen først og fremst, og da vil man ikke angripe dem paa andet vis, end at fiendtlige fartøier kommer ind under dem for at ødelægge vore krigsskibe. Jeg sætter at vore panserskibe ligger f.eks. i Bergen. Fiendtlige torpedobaate eller hvilket som helst andre skibe vil da prøve at komme ind forbi Kvarven eller Herlø for at angripe dem. Hvis nu torpedobaatene rækker ind forbi vore fæstningers kanoner uten at bli skutt paa, saa kommer de kanskje helt ind paa Bergens havn og opnaar at faa skutt vore panserskibe isank. Det er den slags eventualiteter som meget let kan hende. Og naar statsraaden talte om at nu kjender fæstningsartilleriet ogsaa vore skibe og de andre, fordi vi har disse silhouetter, saa vil jeg si: Ja, her har vi de omtalte silhouetter i den tyske marinealmanak; men er der virkelig nogen i denne forsamling som tror, at fordi om man har set disse silhouetter, disse sorte figurer, saa skal man om natten, naar man faar se et skib i elektrisk lys, litt av baugen eller litt av hækken, straks se om det er et norsk eller et svensk skib eller et andet skib? Nei tak, hvis statsraaden hadde deltatt i den slags øvelser, saa vilde han forstaat at det er ikke saa let. Skal man kunne kjende vore egne skibe igjen om natten i elektrisk

lys, saa maa man ha været opdrat sammen med dem. Man maa kjende dem saa godt, at man har det paa følelsen om det er vore skibe eller fremmede skibe. Og det gjælder da minutter; tar man feil og slipper et fiendtlig skib ind over minelinjerne, saa kan vi faa ødelagt vor egen flaaete, hvis vi altsaa ikke skyter øieblikkelig, og hvis vi skyter, da kan vi risikere at skyte vore egne skibe isænk. Det er den slags ting som hændte Rusland, og som gjorde at man i Rusland nu omorganiserer sit kystartilleri. Jeg har uttalelser fra en høitstaaende russisk officer om disse ting - han har git mig bemyndigelse til at bruke dem. Det er en mand, som ifølge sin stilling vet hvorledes forholdene er i Rusland efter krigens erfaringer, og de erfaringer faar man vel lægge litt bredt paa; de har mere at si end alle disse ræsonnementer i det blaa, som er ført i denne sak. Han siger, denne officer, som altsaa dømmer ut fra en række meddelelser, komitebetænkninger o.l. fra krigen, at "som et resumé, som er basert paa erfaringer fra krigen, kan det uttales, at kystartilleriets henliggen under armeen har vist sig saa uheldig under krig, at dette vaaben fremtidig maa lægges under marinen, hvor det naturlig hører hjemme, dog saaledes at kystartilleriets officerer vedblir at staa som fæstningsofficerer, uten anden sjøtjeneste end den de blir git under der første utdanning i marinen. Man vil saaledes komme til at opta det svenske system." Det er det svenske system, ikke det norske, som man tænker paa at opta. Jeg tror ikke at man noget sted i verden tænker paa at opta det norske system: at lægge sjøfæstningerne under én etat og flaaeten under en anden. Denne officer siger videre: "Men naar man endnu ikke har foretat skridt til at skaffe sig en saadan organisation, kommer det av at marinen for tiden ikke er istand til at beskjøftige sig med andre affærer end de rent maritime; men saa snart disse forhold har bedret sig, vil saken bli tat under behandling." Saa anføres der som en begrundelse for marinens overtagelse av kystartilleriet følgende: "Russiske fartøier blev ved forskjellige anledninger beskytt av sine egne batterier, og de meldinger som indløp til fartøierne fra fæstningerne, var saa misvisende, at der blev git ordre til, at fæstningernes utkiksposter kun skulde indskrænke sig til at melde at man saa noget, og det paalaa da marinen nærmere at avgjøre enkeltheterne. Al bevogtning om natten blev utført av marinen." Jeg byr mine herrer dette! Og det er det vi ogsaa mener, at skal man faa en meldetjeneste og signaltjeneste som man kan lite paa - og kan man ikke lite paa den, saa er det bedre ingen at ha - saa maa utdannelsen av fæstningsartilleriet, ialfald av officererne, foregaa i marinen, saaledes at disse officerer igjen kan lære ogsaa underbefalet og de menige. Utdannelsen maa foregaa ut fra samme skole, ellers klikker det, som det gjorde for Rusland, hvor man altsaa gaar saa langt at man forbyr sine utkiksposter i fæstningsartilleriet at melde hvad de ser; de bare melder, at de ser noget. En russisk officer, som jeg talte med om

Port Arthur, fortalte at han som chef for en destroyer sammen med en anden baat hadde været ute ved Liaotung-halvøen og kom ind en søndag paa blanke formiddagen. Med det samme de kom ind under den russiske fæstning, begyndte den at skyte paa den russiske destroyer. Da de saa hadde skutt paa den en stund - heldigvis uten at træffe - saa holdt de langt om længe op med skytningen, og da destroyeren saa kom ind, og man meldte dette og spurte hvorfor de hadde skutt, saa blev det svart at meldingen lød paa, at det var 2 japanske slagskibe som kom ind, - og saa var det to russiske destroyere. Dette kan man risikere under krig, og man risikerer det under fred. I 1905 hændte det gang paa gang, at vore almindelige kystbaater blev tat for torpedobaater og skutt paa, heldigvis med løst krudt, og det hændte mens vore egne torpedobaater kom op under fæstningen uten at bli skutt paa; det hændte under krigsøvelser. Alt dette kan hende ogsaa under virkelig krig. Der ligger ingen daddel i dette mot kystartilleriet, det er kun en daddel mot systemet. Det vet alle vi som har deltat i disse natmanøvrer i mørke slagskygger fra land, at det er omtrent umulig uten den mest indgaaende øvelse at kjende skibene, eller blot at lægge merke til dem og at se dem; for i marinen har man egne metoder for at undgaa at bli set om natten og i mørke eller disig veir, og dem maa fæstningsartilleriet lære at kjende ved samøvelse. I andre mariner, f.eks. den engelske, drives der hvert eneste aar øvelser sammen med kystartilleriet for at lære fæstningsartilleriet op til at kjende deres fartøier og metoder for at undgaa at bli set. Det er et rent studium. Man kan nok si som hr. Svendsbøe og hr. Aavatsmark og statsraaden sa, at man er saa fornøid med vort kystartilleri. Ja, det er vist i og for sig udmerket godt i alle dele, jeg vil ikke si det mindste mot det. Det er ikke det vi kritiserer; men det er det at vore sjøfæstninger ikke arbeider, eller ikke formaar at arbeide sammen med marinen, og artilleristerne kan ikke lære dette uten at ha prøvd det - der maa da erfaringer til, de kan ikke ta det av sig selv. Det hjelper ikke om man læser tyske og engelske tidsskrifter og marinealmanakker, og ser en hel masse silhouetter, - tror man virkelig at det er nok til at klare sig under kamp? Nei, der maa andre ting til. Naar forholdet er slik som jeg har forsøkt at skildre det her, saa tror jeg at denne forsamling ikke bør paata sig ansvaret for at slaa fast dette, at her i Norge skal det være anderledes end i noget andet land i den henseende; for det er ikke saaledes som statsraaden sa, at i næsten alle andre lande ligger kystartilleriet helt og holdent under armeen - saaledes maatte man forstaa statsraaden. Det er, som jeg begyndte med at si, saaledes, at det hanger igjen fra gamle dage at det ligger under armeen, fordi man ikke hadde personel til det i marinen; men det er vel at merke ogsaa saaledes i alle lande, at det er en sjøofficer som er den øverste chef for alle de kystfæstninger, hvor marinen har noget at gjøre.

Statsraaden regnet op en hel masse lande; men det er særlig et jeg vil hefte mig ved, fordi det er karakteristisk og belyser forholdet, det er England. Han sa at minevæsenet i England ligger under armeen, likesaa alt kystforsvar. Nei, det er ikke tilfældet. Minevæsenet har ligget under armeen; men det førte til, at den engelske marine enstemmig krævet at dette mineforsvar skulde væk, fordi det var en fare for den engelske flaaate. Det blev tat væk for to aar siden, hele greien, sopt væk. De engelske admiraler sa: Vi tør ikke gaa ind til vore egne havne; under krig vilde vi risikere at bli sprængt i luften av vore egne miner. Vi kan ikke overta dette mineforsvar, ta derfor det hele bort. Flaaten skal sørge for at ikke Englands kyst blir ødelagt; men dette mineforsvar, som vi ingen raadighet har over og ingen kontrol har med, og ikke kan greie med selv, vil vi ikke ha. Det blev da tat bort og erstattet av undervandsbaater. Paa dem har marinen selv kommandoen og kontrollen, og vet hvor de skal sende sine torpedoer hen. Det er tilfældet i England, og det er illustrerende for forholdet. Men hos os hadde vi i vor marine utdannet et minevæsen i 30 aar og bragt det langt frem, og saa tok man ved den nye organisation i 1900 dette minevæsen med magt væk fra os og tvang alle vore underofficerer ut av marinen, og armeen overtok et vaaben som ingen der engang kjendte, og som marinen hadde 30 aars erfaring i. Det var kanskje det letsindigste skridt som har været gjort i hele vort forsvarsvæsen, og det vil vel ta lange tider, før man atter kan skape paany den erfaring vi hadde. Nu er man forhaabentlig kommet et stykke paa vei; men det var et dristig skridt, og ikke tror jeg at kystartilleriet endnu den dag idag er naadd saa langt med sin utdannelse av vaabenet, som vi engang var. Jeg kjender litt til det, for jeg var chef for mineforsvarene, da det gik over fra marinen til armeen. I alle de andre lande statsraaden nævnte, er det saa, f.eks. i de store krigshavne i Frankrig, Brest, Toulon og Cherbourg, at det er admiralerne som har kommandoen; hele kysten er inddelt i distrikter, og ethvert av dem staar under en "préfet maritime", baade fæstningerne og det lokale sjøforsvar. I Italien er det likedan; landet er inddelt i distrikter under kommando av sjøofficerer. Overalt har marinen ialfald noget med kystfæstningerne at gjøre, enten overkommandoen eller ialfald paa nogen vis noget med det at gjøre; de har fælles øvelser, fælles utdannelse tildels og fælles kommando. Hos os har vi ingenting fælles; vor marine har ikke den mindste indflydelse - behøver ialfald ikke at faa det - selv paa mineforsvaret av de leder og fjorde hvor vi skal gaa, og hvor vi derfor risikerer under krig at bli sprængt i luften av vore egne miner. Marinen har ikke spor av indflydelse; marinen blir nu behandlet saaledes, at man behøver ikke at ta noget hensyn til os. Vi kan nok komme med vor mening, men man bryr sig ikke om det, departementet tar sit standpunkt til maritime spørsmaal tildels uten at ha set paa marinens uttalelser

engang. Da der f.eks. nylig blev os forelagt befæstningsplaner for marinens hovedstation, saa var der tat standpunkt til det av departementet, før baade kommanderende admiral og admiralstaben hadde uttalt sig. Naar vi lever under saadanne forhold, kan man tænke sig hvorledes tilliden i marinen vil være til dette mineforsvar, som vi ikke paa længe har hat noget med selv. Saaledes er det i virkeligheten, det er ikke bare paa papiret; dette er ikke bare snak, der er god grund for denne kritik; det vil jeg haabe at denne forsamling ogsaa har faat indtryk av, og det tror jeg at hele komiteen ogsaa har hat; men flertallet mener at man kan rette paa dette ved en del detaljbestemmelser. Det mener jeg ikke gaar an. Efter mit kjendskap til fæstningsartilleriet og minevæsenet tror jeg ikke det vil hjælpe stort. Skjønt noget hjælper det; hvis der blir alvor av det statsraaden nævnte, og hvis det virkelig blir sat i verk, saa vil det skaffe os en del erfaringer, som alle sammen vil føre dit at det hele maa lægges under marinen; dit fører alle erfaringer. Fremfor alt i et litet kystland som vort med en svak marine, maa det føre dit, hvis det overhodet skal bli noget av vort sjøforsvar. Men naar forholdet er saadan, saa vil jeg paa det indstændigste anbefale, at man gaar med paa minoritetens forslag her og lar os faa lov til at se dette spørsmål litt nærmere utredet, før man spikrer fast, at alt er godt som det er, og at alt skal vedbli som det er. Det vil hele marinen føle som et slag i ansigtet, hvis man nu siger: Nei, det skal være som det er, ingen diskussion lenger om den ting. Det gaar ikke an at si det, naar man ikke ber om andet end en militær utredning av en sagkyndig kommission. Og det er den første kommission her, det er ikke saa at der har været mange kommissioner paa dette spørsmål. Den gamle kommandokommission var ikke bare nedsat med dette for øie, den fik dette blandt meget andet. Men nu er dette den første kommission, som paa basis av 10 aars erfaringer skulde veie spørsmålet om armé eller marine mot hinanden. Det gaar ikke an som statsraaden at si: Nuvel, nu har den ene talt og dermedbasta, saa kan den anden tie. Den anden maa ogsaa faa lov til at si et ord med i laget, og det gjælder ogsaa disse dokumenter, som statsraaden talte om. Statsraaden sa at de tilbakeholdte dokumenter vedrører træfprocenten, og der var ingen folk i komiteen som forstod det, og det vedkom ikke saa meget militærkomiteen. Det er netop træfprocenten som er tegnet paa hele marinens og kystartilleriets effektivitet; har man ikke en god træfprocent, kan man likesaa gjerne kaste det hele overbord. Det engelske parlament forlanger sig hvert aar forelagt opgave over træfprocenten for marinens enkelte skibe, for eskadrer og flaater, og der blir reist kritik i det engelske parlament, hvis træfprocenten i marinen gaar ned; men her i Norge bryr man sig ikke det mindste om flaaten, den lar man seile sin egen sjø, for den har man ingen interesse. Men det bør ikke være saa i et sjøfarende land med saa store interesser paa kysten som hos os. Der

findes vistnok folk i militærkomiteen, som kunde forstaa disse opgaver over træfprocenter, og ha sin begrundede mening om det; jeg har selv været specialist i artilleri og studert artilleri i mange lande, saa jeg kunde vel forstaa det likesaa godt som mange andre. At gjøre militærkomiteen umyndig, og si at militærkomiteen er ikke det rette forum til at bedømme dette - den har set angrepet, men forsvaret faar den ikke se - det synes jeg ikke er rigtig. Jeg tror neppe det er mange stortingskomiteer som vilde ha fundet sig i at bli behandlet paa denne maate. Jeg skal ikke nu komme nærmere ind paa disse ting; det var meget som statsraaden nævnte, som kunde være noget at si om, men det vil føre for vidt. Kun angrepene paa landfronterne har jeg villet uttale mig nærmere om; jeg tror ikke at de spiller nogensomhelst rolle ved dette spørsmål. Enten kystfæstningerne ligger under armeen eller marinen, vil et angrep fra landsiden bli avverget nøiagtig like godt; det viser sig bedst av at baade Tyskland og Sverige har betrodd sine kystfæstninger til marinen, og det hadde de neppe gjort, hvis de hadde været saa rædde for disse landangrep, som skulde være saa farlige.

Saa er det sagt gjentagende av flere talere, at der var ikke fremført bevis for at man opnaadde noget ved dette forslag, som kommanderende admiral her har fremlagt. Jo, jeg tror nok at der er anført nok av bevis for det. For det første er der anført bevis for, at ved at la utdannelsen foregaa gjennom sjøkrigsskolen skaffer man disse folk en maritim utdanning med kjendskap til vore skibe og vor marine. Det er da sikkert nok at det vil bli opnaadd. For det andet opnaar man at faa en fælles administration, som ikke koster stort mere end halvdelen av den nuværende, ved at slaa administrationen av fæstningsartilleriets og marinens materiel sammen; og det er dog virkelig et resultat. For det tredie opnaar man at faa en fælles kommando og en fælles utvikling av vort sjøforsvar paa sjøen og paa kystfæstningerne, og det tror jeg vil være noksaa heldig. Vi har set, at kommandoforholdene inden fæstningsartilleriet - som fæstningsartilleriets chef siger er saa udmerket gode - de er nok ikke saa svært gode allikevel, vi har hat eksempler paa det. Og det kunde kanskje ikke være saa værst ogsaa av den grund at slaa sammen marinen og fæstningsartilleriet, det vilde gi litt mere liv og avveksling i forholdene paa kystfæstningerne, litt hyppigere inspektion og litt mere kontrol ogsaa kanskje paa mange steder. Deri skal ikke lægges nogen andet, end hvad jeg mener der her naturlig springer i øinene. Den mobile styrke paa sjøen og det faste forsvar paa kysten hører naturlig sammen. Det vil vise sine heldige virkninger paa alle felter. Jeg skal nøie mig med dette. Jeg maa igjen paa det bestemteste anmode forsamlingen om, at man ikke nu træffer nogen endelig avgjørelse av dette spørsmål, men heller lar det utstaa, hvad selve hovedspørsmålet angaar. Jeg har nu indskrænket mit forslag til at lyde saa, at spørsmålet om

hvorvidt kystfæstningerne skal underlægges hær eller flaae, utstaar, og at regjeringen anmodes om at ta det under behandling ved en sagkyndig komite og forelægge resultatet for neste eller kommende storting. Og det synes jeg ikke skulde være for meget forlangt, naar en hel etat, den halve del av vort forsvar, ber om at dette spørsmal maa bli videre utredet. Der sker dog ingen skade ved det; alt blir som det er. Den besparelse som komiteen har foreslaat, kan vi gaa paa nu straks, derom er alle enige. Denne organisation har intet med organisationen forøvrig at gjøre. Den har saa litet med hærorganisationen at gjøre, at den oprindelige proposition ikke engang har tat dette med. Det er militærkomiteen, som har ønsket at det skulde tages med; men det har intet med hærorganisationen forøvrig at gjøre, det staar helt adskilt fra den, og det kunde for den saks skyld likesaa godt, og bedre, behandles sammen med marinens organisation som sammen med hærens. Der er ogsaa den ting at merke, som formanden pekte paa, at der er tale om at man skal faa et eget departement for alle vore interesser paa sjøen. Dette bør sees i forbindelse med spørsmålet om under hvilken etat kystfæstningerne bør henlægges.

Statsraad Lowzow: Det klang bra, en hel del av de ting hr. Eidem netop uttalte, men som grunde er de i realiteten ikke videre holdbare.

Hr. Eidem henviste til Sverige. Der har de faat ros fra alle sider for hvorledes de har ordnet sit fæstningsartilleri. Jeg antar at repræsentanten vet, at for et aars tid siden indtraf der det, at chefen for det svenske fæstningsartilleri sendte en klage over hvorledes fæstningsartilleriet var blit negligert av flaaen. Han fandt at han maatte uttale sig saa sterkt i den retning, at det ledet til at han maatte ta sin avsked.

Saa talte hr. Eidem om England, som hadde tat minevæsenet væk fra kystbefæstningerne, som laa under armeen. Den opgave jeg har om hvorledes det er i England, hvorefter kystartilleriet ligger under armeen, blev utarbeidet i generalstaben i 1908. Og hvis engelskmændene har tat minerne væk fra sjøhavnenes indløp, saa er det udmerket let forklarlig av rent tekniske grunde. Naar de har en saa mægtig flaae som de har, og naar de har faat undervandsbaater, som placeres i havnene og kan erstatte minerne, saa er det noksaa naturligt at de vil ha helt farefrit indløp til alle sine havne, og da vil de ikke ha miner liggende der. Engelskmændene regner sig jo for at være overmægtige paa sjøen, og det med god grund, saa de vil ikke være nødt til at søke beskyttelse for sine havne paa samme maate som et folk med en liten flaae. Vi maa nok beholde vore minelinjer. At engelskmændene tar dem væk, kan som sagt let forklares av tekniske grunde, og i saa fald vilde det sandsynligvis ha fundet sted like meget eller like litet, enten deres minevæsen laa under armeen eller under marinen.

Hr. Eidem har sagt, at andre lande kan ikke gaa over til dette system med befæstningerne under marinen, fordi de ikke har saa mange sjøfolk; de maa bruke dem tilsjøs alle sammen. Det argument er jo fuldstændig hult. Det spørsmål som er oppe hos os, gjælder jo nærmest fra hvilken etat befalet skal tages. De menige sjømænd kan ikke anvendes paa befæstninger, der ikke har faste besætninger aaret rundt. De kan ikke brukes til besætning, for er det noget sted hvor besætningen maa være hurtig tilstede ved en mobilisering, saa er det ved kystfæstningerne. Ved hvilkensomhelst organisation vi faar, maa vi utskrive vore fæstningers besætninger i trakten like ved fæstningerne. Og man maa ta folk, som man kan gjøre regning paa bor der fast, saa at man virkelig kan faa dem samlet itide. Vi kan ikke la Oscarsborg ligge uten besætning, indtil sjømændene kan hentes fra alle kanter rundt kysten og sendes derned. Hvis man tænker paa et land som England, og siger at det har for faa sjøfarende, saa hører jo heller ikke det nogensteds hjemme. England har jo tilgang fra hele verden forøvrig, og det har hat raad til at si, at det ikke vil opta - med undtagelse av skandinaver - fremmede matroser paa sin flaaete.

Saa blev der talt en hel del om de russiske forhold, bl.a. om Port Arthur. Ja, det var saa ved Port Arthur, at man begyndte at skyte paa sine egne skibe i begyndelsen av krigen, og saa blev der beordret sjøofficerer iland. Der skulde være en ved hvert eneste fort for at passe paa at ikke saadant gjentok sig. Og saa fortsatte man at skyte paa sine egne skibe akkurat like godt. Der er talt om at det er saa vanskelig at kjende fremmede skibe, og man kan ikke nøie sig med at se i en bok med silhouetter. Men tingen er, at disse silhouetter har man liggende ved siden av sig paa fæstningen, man behøver ikke at huske alt dette. Men vanskeligheten er der, det er ganske sandt. Men vanskeligheten er der for sjømændene ogsaa. Under krigen i Østasien hændte det, jeg tror to gange, at der kom en russisk torpedobaat eller en jager, og den saa paa avstand nogen andre jagere, og tok øieblikkelig kursen dit og sluttet ind til dem, idet den mente det var russere. Og naar de da hadde været i følge en liten stund, saa dukket der pludselig op en japaner som sa: vær saa artig at overgi Dem, mine herrer, De er blandt fiender!

Hr. Eidem nævnte at fæstningsartilleriet vistnok var blit noget modificert, efterat han hadde optat kampen for at reformere det. Ja, jeg gratulerer hr. Eidem med at ha opnaadd saadanne resultater. Vi har desværre ikke tidligere kjendt noget til at det var ham. Vi har trodd at det var general Olsson, oberst Stang og andre, som hadde faat fæstningsartilleriet i orden. Saa talte hr. Eidem om at man maa ha én ledelse mot sjøen. Men naar vore fæstninger nu ogsaa har en landfront? Hvis vi skulde ha en ledelse som kun skulde ha med sjøen at gjøre, vilde altsaa fæstningens ledelse maatte deles. Kommandanten skulde bare ha med sjøen at gjøre, naar han var

sjøofficer. Og armeen skulde greie landfronten; det var infanteriets og feltartilleriets sak. Nei, jeg tror ikke det. Naar der knyttet endel tropper til befæstningen, bør kommandanten ha kommandoen over det hele og kunne bruke det hele. Det er likesaa nyttig at ha enhet i ledelsen ved fæstningen i sin helhet, som det er at ha enhet ved sjøfronten og skibene. Hr. Eidem nevnte at svenskerne hadde lagt sine sjøfæstninger under marinen, og kommandanterne hadde der kommandoen over landtropperne. Han nevnte befæstningerne ved Stockholm paa en maate som om sjøbefæstningernes kommandant hadde kommandoen over alle tropper som staar ved Stockholm. Men det er slet ikke tilfældet. Der er en egen kommandant av armeen i Stockholm, som har kommando over alle landtropperne. Nu, hr. Eidem nevnte, at dette med hensyn til landfronten var det eneste hensyn som talte for at beholde fæstningerne under armeen. Ja, det er et meget viktig moment. Dertil kommer det moment, at det er det bedste at hele vort befæstningsvæsen, landfæstninger og sjøfæstninger, staar under en samlet kommando. Og over en landfæstning vil man vel heller ikke sette en sjøofficer. Saa kommer endelig hertil da dette, at vi hittil har hat fæstningsartilleriet under armeen, og det har vist sig at være bra. Hr. Eidem talte om minevæsenet, som hadde ligget 30 aar under marinen, og saa blev det lagt under armeen. Det mente han var et uheldig skridt. Nei, det var et absolut nødvendig skridt. Marinen hadde endel miner liggende nede paa Horten, og de reiste op med sine skibe med minerne, og holdt øvelser paa Oscarsborg nogen dage, og reiste tilbake igjen. Men det er en selvfølge, at miner som skal brukes ved befæstninger, bør ligge ved fæstningen og henhøre under fæstningens kommandant, som alt andet der. Det var slet ikke noget uheldig skridt. Det fremgaar bl.a. derav, at fæstningsartilleriet har utviklet sit minesystem, saa det er meget mere fuldkomment nu, end da armeen overtok det. Jeg faar gjenta, at skal man forandre en ting som allerede er der, og er godt utviklet, og har faat rot, saa bør der være sterke grunde som taler for det. Og saadanne eksisterer ikke her.

Eidem: Den ærede statsraad har nu gang paa gang sagt, at det var "hult" det jeg har sagt; det var "ikke riktig" o.s.v. Statsraaden burde ikke bruke saa sterke uttrykk, naar han befinner sig paa saa gyngende, svigtende grund, som han her bevæger sig paa, det maritime felt. Det han har sagt, er derimot i høieste grad baade misvisende og feilagtig, baade det ene og det andet. F.eks. det han nu sidst sa, at da marinen hadde minevæsenet, hadde man minerne paa Horten, og saa reiste man til Oscarsborg av og til og holdt øvelser, og reiste ned igjen. Nei, jeg var chef for hele det passive minevæsen, da det gik over til armeen, saa jeg skulde kjende til det. Minerne laa som nu paa Oscarsborg; jeg var selv chef der i 3 aar, fra 1894 til 1897, og i den tid laa minerne paa Oscarsborg, nøiagtig saadan som nu. Det samme gjorde de ved Tønsberg,

det samme gjorde de ved Fredrikstad, det samme gjorde de ved Kristiansand, og ved Bergen hadde vi netop kjøpt og anskaffet alt minemateriel og sendt op til Bergen, da armeen tok det. Saa det er nok aldeles feilagtig, det statsraaden der sa, og han skulde være litt forsigtigere med at gi opplysninger om den slags ting likeoverfor mig. Det er ikke riktig. Minevæsenet var dengang drevet op til et meget høit standpunkt; over hele Europa nød det svenske, danske og norske minevæsen en meget høi anseelse; for det var de 3 lande, som i 70-aarene først drev epokegjørende forsøk med minevæsenet under admiral Korens ledelse. Men man tok det fra os, og saa skulde man begynde fra nyt av at samle sig den erfaring som vi i 30 aar hadde samlet op. Enhver vil forstaa, dertil behøves ikke nogen yderligere forklaring, at naar man ikke fik sjøofficerer til at overta det videre, saa kunde det overhodet ikke gaa godt. Det var som sagt noksaa letsindig handlet; anderledes kan det ikke karakteriseres. Og samtlige armeens og marinens autoriteter var mot det: kommanderende admiral, kommanderende general, generalstabschefen, ingeniørvaabenets chef, alle sammen undtagen fæstningsartilleriets nuværende chef var mot det. Alle advarte mot at gjøre det, baade i armeen og i marinen; og det var kun én mand, den nuværende chef for fæstningsartilleriet, som vilde ha minevæsenet flyttet over, og som vovet at paata sig ansvaret for at manøvrere uten sjømandsutdanning en hel del dampskibe med to propellere, med tunge miner og kabler i alle slags veir. For folk, som ikke har sjømandsmæssig utdanning, vil enhver forstaa at det var en meget vanskelig sak. Naar statsraaden nævnte, at chefen for det svenske fæstningsartilleri skulde ha klaget over at det svenske fæstningsartilleri var forsømt av marinen, saa forholder det sig ikke saa. Jeg har læst den rapport fra 1905, og jeg har ikke kundet se specielt klaget over at fæstningsartilleriet var negligert av marinen. I Sverige var jo dengang halvparten av fæstningsartilleriet under armeen og halvparten under marinen, og general Centerwall har klaget likesaa meget over de fæstninger som laa under armeen, som de under marinen, og det han klaget over, var basert paa at der var for litet penge, at man ikke hadde raad til at kjøpe hvad man skulde; der var mangel paa dampslupper, der var mangel paa det ene og det andet. Alt dette staar forklart i dok. nr. 2, som desværre formodentlig de fleste i denne forsamling ikke har hat tid og anledning til at gjøre sig bekjendt med. Jeg har der citert en del av den nævnte rapport. Hvad han klager over specielt, og hvad jeg synes er noget av det viktigste, er at Waxholms (Stockholms) regiment, som før laa under armeen, ikke kan brukes til at utlægge miner, da mange av folkene er sjøsyke og mangler øvelse i at utlægge miner. Det siger general Centerwall. Det kunde hände ogsaa hos os. Vi hadde før gamle sjøfolk, hvervede folk, som hadde aarelang øvelse i at utlægge miner, og de utla dem paa en ganske storartet maate. Det blev dengang udmerket gjort.

Jeg gad se om de nu kan legge dem ut paa den maate; det tviler jeg paa. Jeg tviler paa at nogen nu kan utlægge dem saa raskt og rigtig; men man har ikke hat anledning til at se det. Saa nævnte statsraaden at det vilde være uheldig, at kommandoen blev delt med hensyn til de tropper som forsvarer sjøfronten, og de som forsvarer landfronten. Det er imidlertid ingen grund til at dele den øverste kommando, om kystfæstningerne ligger under marinen. Etaten selv blir jo som den nu er. Det er den samme ordning som hittil. Det er det samme personel og materiel. Vi har ikke foreslaaet at en sjøofficer skal føre kommandoen, tvertimot. De samme oberster og oberstløytnanter som nu staar i fæstningsartilleriet, blir staaende som kommandanter fremdeles. De kan, om de kommer under marinen, greie det lige godt som nu, og selv om sjøofficerer blir kommandanter, tviler jeg ikke paa at de kan overta kommandoen ogsaa over landtropperne. Det er ikke saadant hekseri; de kan gjøre det i Tyskland, og da kan de vel ogsaa gjøre det her. Jeg antar at sjøofficerer kan klare den sak. Vi er dog ikke saa aldeles uvidende om de ting, fordi om vi er opdrat i marinen. Det er ikke bare "baatsmandsskjøn" man har i marinen; man har et praktisk, sundt, fornuftig skjøn paa landmilitære ting ogsaa. Saa sa statsraaden, at det vilde bli det samme, enten fæstningen laa under marinen eller armeen med hensyn til at holde kysten aapen. Nei, jeg mener ikke det. Hvis der ikke er samarbeide, kan ikke flaaen operere frit paa kysten. Hvis vi ikke kan stole paa naarsomhelst at kunne falde tilbake paa fæstningerne og finde beskyttelse og ly bak fæstningens kanoner og miner, da er marinen bundet. Man fik disse kystbefæstninger for derved at kunne frigjøre flaatens bevægelser. Netop fordi vi har en saa liten flaaete, maa dens bevægelser kunne være saa fri som mulig, og av hensyn dertil maa man ha disse faste punkter paa kysten. Enhver vil forstaa, at nogen fællesutdannelse for disse folk ombord og iland maa der dog være. Det gaar ikke an at man, som nu, risikerer, at man ikke kjender sine egne fartøier og skyter paa koffardiskibe, i den tro at det er torpedobaater, og lar torpedobaater gaa uantastet klods op under fæstningen og ut igjen, idet man feilagtig antar dem for koffardifartøier. Nu, det kan hände i marinen ogsaa selvfølgelig, at man tar feil; men saadant händer dog ikke saa let folk med maritim utdannelse. Naar man benytter marineutdannede folk, har man ialfald gjort hvad man har kunnet, for at undgaa saadanne feiltagelser, om det end altid kan hände at man kan ta feil av egne og fiendtlige torpedobaater i nat og mørke. Statsraaden nævnte eksempler fra den russisk-japanske krig paa hvad der kunde ske. Jeg haaber at statsraaden ikke i saa henseende vil sammenligne den russiske flaaete med vor, og særlig ikke med vor torpedoflaate, som dog staar betydelig høiere end den russiske, som den var da den optraadte derute i Østasien. Folkene var der skrapet sammen allestedsfra, og tildels fra armeen, og sendt ut i hui og hast. Det gaar ikke godt

an at sammenligne det med vore forhold. Det er ikke nogen ros over os selv; men jeg tror at alle de 3 skandinaviske torpedoflaater har et omdømme ute i Europa som ikke tillater, at nogen av dem sammenlignes med den russiske marine. Jeg tror ikke at den slags ting som skedde i Østasien, vil kunne forekomme her. Med hensyn til hvad statsraaden nævnte om at der var skedd forbedringer, siden jeg begyndte kampen, saa vil jeg kun si, at det er ikke fordi jeg begyndte kampen; men efter det tidspunkt er der skedd forbedringer ved vore kystfæstninger i maritim retning, og det vover jeg at tilskrive for en del den diskussion som har været vakt av marinens mænd. Jeg har set dette paa nærmere hold end statsraaden. Jeg har ogsaa siddet i armeens artillerikommission herinde i Kristiania, i den tid da der er foregaat en heldig utvikling inden kystartilleriet, og heri har vel ogsaa den maritime diskussion hat sin del, saa den har nok gjort sin nytte.

Krag-Torp: Vi er glidd over i en realitetsdebat om dette spørsmål, og det kan vel ikke være saa meget at undres over, da det tilslut blir opfatningen av dette spørsmåls realitet, som blir avgjørende for hvorledes man skal stille sig med hensyn til hr. Eidems forslag. Hr. kaptein Aavatsmark syntes, at den nuværende ordning var bra. De 10 aars erfaring synes saaledes at tilfredsstille hr. kapteinen. Jeg vil si, at hvis hr. kapteinen er tilfreds og fornøid med den nuværende gjensidige tillid og samarbeidet mellem marinen og fæstningsartilleriet, er han meget nøisom. Jeg tror ikke, at man utenfor militære kredse er synderlig fornøid med det samarbeide som for tiden finder sted mellem de to etater, og jeg gjentar hvad jeg sa isted, at jeg kan ikke tænke mig muligheten av at de militære myndigheter har staat likegyldige likeoverfor denne tingenes tilstand, og ikke har gjort hvad de har kunnet i det forløpne tidsrum, for at faa istand en bedre ordning for samarbeide. Naar de ikke det har greid, betyr det, at der maa være noget i selve institutionen som er til hinder, og hvis man skal tænke paa at faa det bedre for fremtiden, maa man forandre noget i institutionerne. Vi kan ikke tænke os, at de kommanderende myndigheter i fæstningsartilleriet, marinen, armeen og arméstyrelsen skal være saa meget dygtigere, end de vi hadde i det forløpne tidsrum. Jeg antar at det gaar herefter som hittil: man sender ut instrukser om at slik og slik skal det gjøres; men realiteten blir at det kommer til at gaa som hittil, hvis der ikke sker nogen forandring. Det tror jeg at jeg tør spaa. Den ærede statsraad sa, at i denne tid har fæstningsartilleriet utviklet sig til et godt vaaben. Ja, ingen har betvilt det, det er ikke benegtet av nogen, og det skulde være rart, om et vaaben som i den grad har hat frie hænder, og som har hat en saa dygtig mand i sin spidse, ikke skulde ha været istand til, naar det har faat herske som nummer 1, at utvikle sig til et godt vaaben. Det skulde bare mangle! Fæstningsartilleriet

har tat hvad det skulde ha, og mere end det skulde ha, baade av folk og materiel og penge, saa fæstningsartilleriet selv har nu maattet ta rev i seilene, har foreslaat for os i komiteen indskrænkninger baade paa den ene og den anden maate. Vi har gaat endnu et skridt videre, idet vi mener at det maa kunne gaa an at indspare noget, og at vi endda skulde ha et effektivt vaaben. Men alle i militærkomiteen er enige om at det nuværende gjensidige forhold er kassabelt. Der maa skaffes vilkaar for samarbeide. Samarbeidet er glidd fra hinanden, sa statsraaden; der har været forsøkt paa at faa samarbeide istand, men det har glidd fra hinanden. Ja, det har glidd fra hinanden, og jeg tror aldrig det kan komme til at bindes sammen igjen; for der hvor der har utviklet sig en saadan animositet, en saadan bevisførelse under diskussionerne, som tilfældet er her, maa der en utenforstaaende magt til for at tvinge dem sammen i trældomsfrygt, forat de skal kunne gaa sammen. Det blir ikke av gjensidig tilbøielighet.

Det var morsomt her at høre forklart, hvor listig man hadde indrettet sig for at observere hvilke skibe der kunde passere Drøbakssund. Man hadde et album, hvor man hadde fotografi av alle de skibe som man kunde anta vilde komme til at gaa der, og naar der saa kom et skib, skulde man sette lyskasterne paa det, saa man fik et blink av skibet, og saa skulde man sammenligne dets form med de silhouetter man hadde i sit album, for at se hvilket skib det var, enten et eget eller et fremmed. Var det et fremmed, skulde man la minen springe; man skulde trykke paa en knap, og dermed gik skibet i luften. Var det et av vore egne, skulde det passere uantastet selvfølgelig. Jeg vil gjøre en sammenligning. Jeg utstyrer en fæstningsartillerist - gjerne den dygtigste mand inden vaabenet - med et eneste fotografi, ikke 300 i et album, som man altsaa har av den engelske marines skibe, og siger til ham: find den mand der. Han er paa St. Hanshaugen, der er indbudt 300 mand der f.eks., - jeg tar det tal der svarer til den engelske marines skibe. Man slipper manden op blandt dem; han kjender ham ikke, det er jeg sikker paa. Men si til den samme mand: se til om du kan finde bror din, sønnen din eller en god ven. Er han deroppe saa behøver han bare et glimt for at kjende ham; hvad enten han ser ham for eller agter, saa kjender han ham igjen. Saadant maa selvfølgelig det kjendskap være, som man skal ha til de skibe man faar med at gjøre; der maa bare et glimt til, man kan ikke slaa op og sammenligne i et album paa 300 nummer. Og vil noget menneske som har sans for menneskelig fysiognomi, end si for skibes fysiognomi, som er endnu vanskeligere at bestemme, indbilde mig at det med sikkerhet lar sig gjøre? Det kan siges; men det har ingen realitet. Nei, det maa enhver kunne forstaa, at den som skal føre kamp med skibe, maa ha levd sig ind i omgangen med skibe, saaledes at han kjender dem uten at behøve at ha nogen spekulationer eller anstille sammenligninger hverken med fotografier eller noget andet. Men det greier

en av vore egne sjøgutter. De kan se det. Bare de faar et glimt av vore egne skibe, hvad enten det er av for- eller agterstevnen, saa kjender de dem.

Statsraaden sa der maa meget sterke grunde til, forat man skal forandre noget bestaaende som er godt, og som har funktionert tilfredsstillende, og derfor, sa statsraaden, bør vi ikke gaa til nogen forandring her. Vil statsraaden paastaa, at den nuværende ordning, det nuværende gjensidige forhold mellem marinen og fæstningsartilleriet fungerer tilfredsstillende? Jeg trodde der var avgjort enighet om, at det var en utilfredsstillende funksjonering her, og et bevis paa at statsraaden ogsaa er enig deri, ser jeg i at det har været ham magtpaaliggende at finde en maate at ordne det gjensidige forhold paa. Jeg anerkjender hans bestræbelser der, og jeg benegter ikke at det kan føre et stykke paa vei. Men naar to trætter, er det aldrig én mands skyld, og for at faa to som trætter, til at bli gode venner, skal der mere til end at faa regelmæssige møter istand og sætte folk sammen til en kommission. Resultatet blir som regel at hele kommissionen gaar i ugreie. Naar nu forholdet er slikt, at det er forbundet med de største vanskeligheter at faa et gjensidig godt tillidsforhold her, saa synes jeg det er noget i retning av voldelig behandling, at man her nu skal avgjøre, at forholdet skal være slik som det har været. Man skal søke botemidler; men den platform de begge skal staa paa, det grundlag hvorpaa de begge skal virke, skal for fremtiden være det samme som hittil. I motsætning dertil staar mindretallet med sit standpunkt, som siger: la os organisere fæstningsartilleriet efter komiteens forslag, hvorom hele komiteen er enig; men la det spørsmål, enten det skal underlægges den ene eller den anden etat, være uavgjort, indtil vi kan faa bedre opplysninger og kan faa saken klart utredet, og saaledes ha bedre forutsætninger for at ta standpunkt. Det foregriper ingenting; fæstningsartilleriet virker med sine chefer og sine vaaben mindst likesaa godt som hittil, og vel saa det; for det kan hände, at de herrer kunde ta litt frygt. Jeg vil si det vilde være haardt, om Stortinget vilde negte os utsættelse. Vi er i et hemmelig møte nu, saa forsaavidt kommer dette aldrig ut; men jeg vil pointere her, at jeg vil rope et varsko paa komiteminoritetens vegne, da mindretallets forslag intet vil foregripe, ingen skade kan gjøre, men vil kunne gjøre stor nytte.

Foss: Jeg er ikke militær og kan ikke uttale mig om de militære spørsmål som her foreligger; men det forekommer mig, at i de grunde som hr. Eidem har fremholdt, er der adskillig som taler for utsættelse, og jeg mener det derfor vil være riktig, om Stortinget idag ikke fastslaar, enten kystfæstningerne skal ligge under marinen eller under landetaten, og jeg kunde derfor være tilbøielig til at stemme for hr. Eidems forslag, hvis han vilde stryke dette om denne kommission; for det tænkte jeg ikke var nødvendig, og bare holdt sig til dette, at Stortinget

venter at departementet til næste eller et derpaa følgende storting vil komme med en utredning av spørsmålet. Det mente jeg var saa fuldkommen nok. Naar departementet faar de nødvendige uttalelser fra disse to etaters officerer, maatte det ha tilstrækkelig materiale til at kunne utrede det spørsmål, saa Stortinget senere i tilfælde kunde ta standpunkt.

Bratlie: Saavidt jeg har forstaat, gaar hr. Eidems forslag ut paa, at behandlingen av hele organisationen av fæstningsartilleriet skal utstaa, forat spørsmålet om hvorvidt fæstningsartilleriet skal sortere under armeens eller marinens øverste styre, kan bli tat under behandling av en ny kommission. Jeg vil i den anledning oplyse, at der mellem hr. Eidem og komiteens øvrige medlemmer er enighet om at fæstningsartilleriets organisation bør undergaa en del forandringer, som komiteen her har foreslaat. Disse er tiltraadt av fæstningsartilleriet selv, og de vil medføre betydelige besparelser for staten om aaret. Forsaavidt er der altsaa enighet inden komiteen. At utsætte hele saken forekommer mig da ikke heldig, hverken militært eller økonomisk set. Jeg kan heller ikke være enig i at det vil være hensigtsmæssig nu, saaledes som hr. Eidem foreslaar, at utsætte og opta til fornyet overveielse spørsmålet om under hvilket øverste styre fæstningsartilleriet skal sortere; jeg indser ikke at det er nødvendig av hensyn til fæstningsartilleriets opgave og dets virksomhet. Naar der tales om kystbefæstninger, har der, som jeg har sagt før, i saagodtsom alle lande været gjort forskjellige meninger gjældende om, hvorvidt de helst bør ligge under det maritime eller under det landmilitære øverste styre. Og hvis man tar de forskjellige kystbefæstninger for sig og forsøker at bedømme spørsmålet ut derfra, saa vil vistnok tilfældet i vort som i andre lande være, at enkelte av kystfæstningerne er av den natur at man, hvis man skulde avgjøre spørsmålet om hvorvidt de bør sortere under armeen eller marinen, utelukkende av hensyn til dem, vilde komme til det resultat at de bør ligge under landforsvaret, mens andre har en motsat karakter, saa at man sandsynligvis vilde si, at ved dem den maritime indsigt spiller hovedrollen, hvorfor man vilde finde at de bør lægges ind under marinen. Der kan anføres gode grunde for begge opfatninger, og som jeg har sagt, er der derfor gjort forskjellige meninger gjældende i næsten alle lande. Hos os har der ogsaa været forskjellige meninger om dette spørsmål, og der var forskjellige meninger oppe, dengang da spørsmålet blev løst. Efterat der imidlertid var fremsat proposition om saken for Stortinget, hvori de divergerende opfatninger, som har gjort sig gjældende, var forelagt, blev der for vort land truffet bestemmelse om at kystbefæstningerne skal ligge under landvæbningen, og saaledes er derfor forholdet for tiden. Hvis man derfor nu intetsomhelst bestemmer, saa vedblir de at ligge under landvæbningen. Hvis man fatter en beslutning

overensstemmende med hr. Eidems forslag, saa vil de jo ogsaa vedbli at ligge under landvæbningen indtil videre, saalænge spørsmålet om en forandring er under overveielse, og jeg forstaar derfor ikke hvad hr. Eidems forslag egentlig tjener til. Naar dets reelle indhold reducerer sig til dette, at han vil ha spørsmålet om under hvilket øverste styre kystbefæstningerne skal ligge, overveiet paany, saa forstaar jeg ikke rigtig at det er nødvendig derfor at fremsætte noget saadant forslag som det han har fremsat. Det vil selvfølgelig staa hr. Eidem frit at fremsætte forslag om kystartilleriets henlæggelse under sjøvæbningen likesaa vel et senere aar som iaar. Men jeg mener at det er et noksaa uheldig tidspunkt for et saadant forslag netop iaar; for naar vi nu vedtar en ny organisation av hele vort landforsvar, og paalægger den militære styrelse det store arbeide med gjennomførelsen av den, saa synes jeg ikke at det er heldig at kaste ind ogsaa et andet stort prinsipspørsmål, som er ganske uavhengig av selve organisationen, netop nu, og forlange at administrationen skal befatte sig med det paa samme tid. Jeg tror at administrationen faar tilstrækkelig at gjøre i den nærmest kommende tid, med at løse alle de detaljspørsmål som opstaar ved gjennomførelsen av hærordningen, og med at faa den sak sat ut i livet, uten at der blir en for lang overgangstid og svakhetsperiode. Og jeg forstaar ikke, at dette spørsmål om hvorvidt fæstningsartilleriet bør lægges under marinen istedenfor under armeen, egentlig staa i den mindste forbindelse med det spørsmål, som egentlig foreligger for militærkomiteen iaar, nemlig fæstningsartilleriets som de øvrige vaabens organisation. Ti om den staa vi jo alle sammen enige, baade hr. Eidem og komiteen forøvrig, hvad enten vaabenet lægges hit eller dit, og det er den som vi nu har til opgave at avgjøre. Det er ikke saa - hvad jeg ogsaa sa forrige gang jeg hadde ordet - at hr. Eidem mener at marinen og marinens officerer skal overta kystbefæstningerne ganske som andre dele av sjøforsvaret; meningen er, at kystartilleriet fremdeles som hittil skal være en særegen etat med særegent officerskorps og særegent avancement. Det er heller ikke saa at det, om kystbefæstningerne lægges under marinen, skal bli de sjøvernepligtige mandskaper som overtar funktionen som fæstningsartillerister; kystfæstningernes besætning skal fremdeles som nu bestaa av landvernepligtige mandskaper, som bor i umiddelbar nærhet av fæstningen, og som saaledes kan komme hurtig tilstede, naar noget kommer paa. Militærkomiteen har i sin indstilling fremsat forslag om, at den samvirken som behøves mellem fæstningsartilleriet og marinen, herefter skal bli institutionsmæssig ordnet, først og fremst derigjennem at marinens øvelser regelmæssig hvert eneste aar henlægges nogen dage til farvandet ved den ene eller den anden kystbefæstning og foretages i samvirken med denne, saa at de to vaaben blir kjendt med hinandens forsvarsmidler og forutsætninger, og dernæst derved at de sagkyndige kommissioner saavel i

fæstningsartilleriet som i marinen, der har at foreta de forberedende arbeider vedrørende materiel og kystforsvar, herefter skal være sammensat av officerer av begge etater. Dette mener vi vil være væsentlige forbedringer i det nuværende, og det vil komme til at virke umiddelbart med en gang, uten at det koster noget. Det som i saa henseende er foreslaat i indstillingen, mener vi derfor alle, hr. Eidem inklusive, vil være hensigtsmæssig; men dette som anbefales i hr. Eidems særforslag, det tror ikke de fleste av os andre vil føre til nogen forbedring. Og som jeg før har sagt, vi synes specielt, at tidspunktet til at komme med dette nu ikke er synderlig gunstig. Vi synes ogsaa, at marinen burde vise en større enighet og bedre samvirken inden sin egen etat, før den forlanger at faa mere lagt ind under sig; ellers kan vi let risikere at striden i marinen til skade for forsvaret trænger ind ogsaa i andre av forsvarets dele. Den sunde interesse for forsvaret fra marinens officerers side burde efter min mening føre til, at de først anstremte sig til det yderste for at faa fred og samarbeide istandbragt inden sine egne enemerker. Naar hr. Eidem siger at det vil være et slag i ansigtet paa marinen, hvis man ikke gaar med paa hans forslag nu, saa vil jeg dertil kun svare, at det er en tale som ingensteds hører hjemme. Efter den nuværende organisation av fæstningsartilleriet, som er vedtat for faa aar siden, sorterer nemlig fæstningsartilleriet for tiden under armeen, og det er da sandt for dyden ikke noget slag i ansigtet mot marinen, om man ikke uten videre gaar med paa at gjøre dette om, fordi om hr. Eidem, og kanske marinen med ham, forlanger det. Det er status quo som her foreslaaes opretholdt, og det er ikke noget slag i ansigtet paa nogen, at saa sker.

Eidem: Komiteens ærede formand uttalte sig meget forstandig og klokt om dette spørsmåal, og tar det med ro, i motsætning til hvad andre har gjort her; men han er ganske i vildrede, naar han mener, at mit forslag gaar ut paa at man skulde utsætte hele fæstningsartilleriets organisation, tvertimot, jeg har forandret mit forslag til kun at gjælde selve hovedspørsmåalet, om den øverste styrelse skal lægges under armeen eller under marinen. De organisationsforandringer som staar i den sidste røde bok, har jeg gjentagne gange paavist man kan gaa paa straks; der er en del detaljforandringer ved personellet, som kan passe baade under armeen og marinen. Alle de besparelser som er foreslaat av komiteen, og som alle er enige om, kan vi vedta naarsomhelst. Heller ikke har komiteens formand oppfattet mig rigtig, naar han mener jeg sa, at det var et slag i ansigtet paa marinen, om man ikke gjorde som den vilde. Hvad jeg sa, var at det vilde opfattes som et slag i ansigtet, hvis man ikke engang vilde gaa saa langt at man vilde se paa dette litt nærmere, og faa de erfaringer som er gjort i disse 10 aar, fremlagt, og fremlagt for Stortinget paa et tidspunkt da baade komiteen og Stortinget hadde tid til at se paa dem. Vi hører fra

flere kanter uttalelser om, at disse store dokumenter har man ikke tid at se paa. Men de maa sees paa; det er saa vigtige ting at man maa gi sig tid til at se paa dem. Og det er ikke andet jeg har bedt om, end at administrationen og tinget skulde faa tilstrækkelig tid til at ta dette under overveielse, naar saken foreligger utredet saa langt som den nu gjør, med dokumenter og fuldt utarbeidede forslag fra marinens side. Kommanderende admiral har jo sit forslag liggende fuldt utarbeidet i admiralstabten, godkjendt av begge admiraler, med budgetforslag o.s.v., som viser, at det ikke vil bli dyrere end det nuværende; sandsynligvis vil man spare penge, det er jeg for min part ikke i tvil om, idet man forenkler administrationen og kun faar en enkelt administration istedenfor den dobbelte, saa jeg kan ikke skjønne at der av den grund skulde være noget i veien for at gaa med paa mit forslag. Det er kun en hensynsfuldhet marinen her ber om, i et av sine viktigste spørsmaal. Jeg siger med vilje "sine spørsmaal"; ti forholdet mellem den selv og dens basispunkter paa kysten maa dog siges at være et av marinens egne spørsmaal. Det er ikke andet man ber om. Med hensyn til hvad hr. Foss nævnte om den foreslaaede kommission, er det selvfølgelig ikke nogen hovedsak for mig at der blir nogen kommission; hovedsaken er at der blir en utredning, hvor alle de erfaringer som i disse 10 aar er gjort i fæstningsartilleriet og marinen, faar lov at flyte sammen og bli diskutert og veiet mot hinanden, saa man paa basis av dem kan træffe avgjørelse i hovedspørsmålet. Ti det kan nok være saa som hr. Bratlie og ogsaa statsraad Lowzow har sagt, at man ved at beordre fællesøvelser og ved at beordre officerer til hinandens kommissioner, kan opnaa noget; men hovedsaken, den fælles opøvelse, den fælles utdannelse i skolen mangler, og det maa den ikke; uten den blir det hele lapverk. Naar komiteens formand nævnte at dette ikke hadde noget med fæstningsartilleriet at gjøre, forstaar jeg ikke det; ti det forslag som foreligger i tillæg til dok. nr. 1, gaar ut paa en anden skoleundervisning for fæstningsartilleriets personel - og det er en væsentlig forandring - og paa en helt anden teknisk administration. Mit forslag gaar ut paa at dette skal sees paa i lys av de erfaringer vi ikke har faat fremlagt. Komiteen har nemlig ikke set dem, skjønt der dog er gjort en del erfaringer baade i marinen og fæstningsartilleriet. Marinen har sine feil saavel som fæstningsartilleriet, og kan ogsaa taale at gaaes efter i sømmene; men jeg forstaar ikke at det er berettiget av komiteens formand at trække denne strid mellem marinens to høieste spidser ind her. Jeg vil avvise enhver antydning til at denne strid skal ha hat den ringeste indflydelse paa marinens disciplin og forhold forøvrig. Man kan gjennemgaa hele marinen, undersøke dens korpser iland og dens skibe paa øvelser og togter, for at se om ikke disciplinen er god. Man vil finde at den er udmerket fra først til sidst, fra øverst til nederst, hos officerer, underofficerer og mandskap. Den er ikke i ringeste maate

paavirket av den militære strid om militære emner, som er ført mellem de to høieste herrer i marinen; det vil jeg tilbakevise paa det bestemteste. Hvis man ser paa marinens optræden under disse stridigheter, som har dreiet sig om dens vigtigste interesser, skal ingen kunne si, at der ikke fra marinens side er optraadt helt lojalt; man har ikke set hverken avisskriverier, korridorpolitik eller anden agitation paa nogen kant. Man har bøiet sig lojalt for hvad autoriteterne har bestemt, saa formandens antydninger om at admiralstriden skal ha nogen indflydelse paa marinens stilling til dette spørsmåal, maa jeg bestemt avvise.

Bratlie: Efter hvad hr. Eidem selv har forklart, er jo det spørsmåal som her foreligger, utelukkende om man skal lægge et stort led av vort forsvar, som nu sorterer under armeen, ind under marinens øverste styre. Der er ikke spørsmåal om at lægge utførelsen av kystforsvarets forretninger i sin almindelighet under officererne i marinen, der er kun spørsmåal om at lægge ind under marinens øverste styre, fremdeles som en selvstændig etat, det store og vigtige led av vort forsvar som kystforsvaret, kystbefæstningerne, utgjør. Men med hensyn hertil maa jeg ha lov at si, at marinens øverste styre for tiden ikke nyter den tillid som var ønskelig for en saadan utvidelse.

Eidem: Deri kan der være noget, selvfølgelig. For øieblikket byr det ikke noget tiltalende billede at skulle lægge noget nyt ind under den, deri skal jeg være enig. Men det er heller ikke det jeg nu har bedt om. Jeg har bedt om at man skal vente og se, til spørsmålet er utredet. Jeg har ikke forlangt og ikke foreslaat, at man nu straks skal lægge noget ind under marinen, netop av den grund at marinens øverste styrelse kan taale og ogsaa behøver at sees paa og forandres. Derfor kan man vente med dette spørsmåal, til disse forhold er ordnet. Jeg har ikke bedt om at spørsmålet skal forelægges for næste storting; "næste eller det følgende storting" har jeg sagt. Det er det hele jeg har bedt om. Hvad angaar den foreslaede kommission, saa kan jeg gjerne frafalde den, og bare be om en utredning, hvis man heller vil det.

Krag-Torp: Hvad det her gjælder, er hvordan vi kan faa den største effektivitet av vort fæstningsartilleri, og det mener mindretallet vi ikke kan faa ved den nuværende ordning. Derfor har den fremsat sit forslag.

Myrvang: Jeg for min del maa si, at jeg anser mig ikke kyndig nok til at avgjøre hvem der her har ret. Jeg har en følelse av, at der er meget i det hr. Eidem har fremholdt; men jeg er ikke saa kyndig at jeg kan ta mit standpunkt idag. Derfor vil jeg stemme for hr. Eidems forslag, at dette enkelte spørsmåal utstaar til et senere storting.

Konow: Det blev uttalt av hr. Eidem, at vi ikke skulde ha erfaring. Jo, vi har den erfaring, at det kystartilleri vi har, har været udmerket ledet. Det er bragt frem til en fuldkommenhet i sin branche, som vi ikke noksom kan paaskjønne, og som nationen har hat tillid til, da vi i 1905 stod i fare. Den erfaring har vi. Og vi har den erfaring fra vort naboland, fra Sverige, hvor kystbefæstningerne er lagt under marinen, at der er det hele i forvirring. Vi har oplysninger her i dette dok. nr. 2, som viser hvor hjælpeløs forvirringen er i de svenske kystbefæstninger. Naar der tales om at vi ikke her har tilstrækkelig materiale til at opgjøre os vor mening, da er det da sandelig ikke rigtig. Vi har jo saa vidtløftige utredninger baade fra den ene og den anden side, at jeg skjønner ikke hvad vi skal ha mere bruk for papir i denne sak. Hvis man har villet sætte sig ind i den foreliggende sak, saa har man kunnet det, og det blir sandelig ikke klarere, om man faar beskrevet og betrykt flere sider, flere ark end det vi allerede nu har! Jeg agter derfor at stemme mot hr. Eidems forslag, og fastholder den nuværende ordning, som har git os et godt kystforsvar. Hvordan flaaaten har været ledet, det kan der være delte meninger om, baade paa Horten og ellers; men at kystartilleriet har været godt ledet, derom er der ikke delte meninger i vort land.

Carl Stousland: Det forholder sig ikke saa som den sidste ærede taler sa, at dersom man har villet, saa kunde man ha sat sig ind i denne sak. Jeg paastaar, at jeg har villet gjøre det; men jeg har ikke kunnet, og det falder mig overordentlig vanskelig at skulle ta realitetsavgjørelse i et spørsmal av den betydning som det idag foreliggende. Den ærede repræsentant fra Hedemarken talte om erfaringer fra 1905. Aa ja, skal vi ikke la det være? Vi har senere erfaringer ogsaa, - skal vi ikke ogsaa la dem være? Det kan godt være, at den ærede repræsentant fra Hedemarken, og de som anskuer saken som han, til syvende og sidst vil faa ret, at kystartilleriet bør sortere under armeen. Det kan godt være. Rent instinktmæssig, rent følelsesvis om man vil, har jeg den motsatte opfatning, og hvis jeg skal være nødt til at stemme i realiteten idag, saa maa jeg stemme for at det henlægges under marinen; men jeg ber om at jeg maa faa anledning til at stemme for et utsættelsesforslag. Nogen nævneværdig skade kan derved formentlig ikke tilføies vort forsvar, ialfald ikke saa stor skade som det vilde være, om den ene eller den anden beslutning skulde bli fattet og vise sig at være feilagtig. Det er ikke mangel paa god vilje fra min side, og jeg tænker fra de flestes side; men saken er saa stor og saa alvorlig, at det maatte kunne gaa an for dem, som ikke har evnet at faa et positivt standpunkt her, med frelst samvittighet her at stemme for sakens utsættelse. Jeg vilde ha sagt det, og jeg vil be om at man vil spare os - ialfald spare mig - for at gaa

til realitetsvotering idag, fordi som sagt jeg har en instinktmæssig følelse av at det burde forandres; men denne følelse er ikke saa sterk, at jeg tør foreta noget positivt paa den, hvis jeg kan undgaa det.

Bjørnaali: Jeg skal aapent erkjende, at likeoverfor avgjørelsen av mange av de spørsmaal som har foreligget under denne hærordningsdebat, har det været mig meget vanskelig at ta standpunkt; men jeg vil si, at det næsten aldrig har været saa vanskelig som her i dette spørsmaal, hvor selv de lærde kommer i strid med hinanden, og det i en noksaa skarp strid. Jeg har længe været tilbøielig til at stemme for hr. Eidems forslag, som jo paa en maate er det samme som at skyve saken fra sig, - saa meget mere tilbøielig har jeg været til det, som jo hr. Eidem stillet i utsigt for ikke længe siden, at der aldrig vilde bli fred og ro i marinen og i forholdet mellem marinen og fæstningsartilleriet, før det spørsmaal - saavidt jeg forstod - var løst efter hans mening, efter hans opfatning. Men da militærkomiteens formand sidst hadde ordet, fik jeg indtrykket av at han igrunden rammet sømmet paa hodet. Han uttalte, at spørsmålet om hvilken kommando fæstningsartilleriet skulde underlægges, faktisk ikke forelaa. Det tror jeg den ærede formand har ret i. Det er hærordningen som foreligger. Det er spørsmålet om omorganisation inden vort fæstningsartilleris ramme der er tale om, ikke hvor fæstningsartilleriet skal henlægges. Og jeg mener end videre at formanden har ret ogsaa i det, at administrationen i de nærmest følgende aar vil ha mere end nok med at faa ordnet de ting som vi nu bestemmer rammen for, angaaende hærordningen. Faktisk foreligger ikke spørsmålet om marinens organisation. Den betragtningsmaate har gjort, at jeg for min part med temmelig stor sikkerhet stemmer mot hr. Eidems forslag denne gang. Spørsmålet er engang avgjort. Fæstningsartilleriet ligger under armeen, ikke under marinen. Der sker ingen forandring i det forhold nu, og der er fuld adgang for hr. Eidem til at ta spørsmålet op naarsomhelst, og forlange at man sørger for at faa det utredet i alle detaljer, og naar de værste arbeider med detaljordningen av hærordningen er færdig, da er tiden inde til at ta det spørsmaal op. Det motsatte forekommer mig vilde være at hitføre kanskje en svakhetstilstand paa flere omraader end hvor det er nødvendig. Men godt vil det være, naar den endelige ordning er truffet paa det her omhandlede omraade, selv om det blir med opretholdelse av det nuværende, at der er saavidt voksne mænd i spidsen for vort forsvar i landet, at de kan fremtvinge den fred og ro, som der har været talt om.

Eidem: Det trodde jeg dog ikke nogen vilde gjøre i dette land, at fremtvinge med magt at man skal holde op at debattere et viktig forsvarsspørsmaal. Det tror jeg ikke nogen vil gjøre. Det kan jeg ikke tænke mig. Vi maa faa lov til at debattere paa saglig grund disse spørsmaal, og

denne debat maa faa lov til at fortsætte. Jeg tror ikke det skader vort forsvar. Det gavner vel bare vort forsvar at man diskutterer en saa vigtig sak. Heller ikke staar det for mig som raadelig, at vi nu kanske i en aarrække utelukkende skal ofre al vor opmerksomhet og alle vore tanker paa gjennomførelsen av den hærorganisation vi nu har faat. Skal vi virkelig gjøre det, og la alle de andre spørsmåal ligge? Det kunde være litt farlig under de nuværende forhold ute i Europa og i verden ellers. Vi faar ogsaa ta disse spørsmåal, som berører vort sjøforsvar og den lange kyst som vender mot havet, litt under overveielse samtidig. Vi har saa mange officerer og folk i administrationen, at det ene ikke behøver at komme i veien for det andet. Jeg forstaar ikke det ræsonnement som hr. Bjørnaali førte, og som hr. Bratlie ogsaa har ført om denne sak, nemlig at dette spørsmåal ikke skulde foreligge. Men det gaar dog ikke an at rive disse to ting fra hinanden: spørsmålet om under hvilken etat fæstningsartilleriet skal ligge, og spørsmålet om selve vaabenets organisation; dertil hører de for nær sammen. Jeg har sagt det saa mange gange: det gjælder utdannelsen av befalet, om den skal foregaa ved sjøkrigsskolen eller ved landkrigsskolen, og spørsmålet om hvilken etat fæstningerne skal ligge under, henger igjen sammen med hele den tekniske administration. Der foreligger forslag om det, som i tilfælde av at vi gaar paa realitetsbehandling her nu, maa behandles, selvfølgelig. Det vil bli en lang debat, og der vil komme frem mange ting i det forslag, som maa tages op her ogsaa under fæstningsartilleriets organisation. Hvad vi har bedt om her, er ikke andet end at man skal vente for at se forslaget nærmere utredet, saa vi ikke slaar en pæl gjennom det nu. Det er godt nok for d'hr. Bjørnaali og Bratlie at si at man kan ta det op siden. Men vi vet jo alle hvordan det er for en enkelt repræsentant at ta op et saadant spørsmåal siden; det er sandelig ikke let. Det er da bedre at vi nu, siden vi engang beskjøftiger os med disse ting, holder spørsmålet aapent og anmoder regjeringen om at utrede det videre og komme med forslag. Det mener jeg skulde ligge adskillig nærmere, hvis man virkelig interesserer sig varmt for vort forsvar, og vil ha fremmet ogsaa den del av forsvaret som har med sjøen at gjøre. Jeg mener, at det freidigste som er kommet frem i denne debat, er det som repræsentanten fra Hedemarken kom med. Han er i det hele tat overmaate freidig saadan til at komme med bemerkninger, naar det gjælder forsvaret især, og nu overgik han sig selv, idet han paastod, at i Sveriges kystartilleri hersket den vildeste forvirring, der var den frygteligste uorden. Hvordan kan den ærede repræsentant si saadant? Jeg tror jeg kjender litt bedre til det svenske kystartilleri end han. Jeg har hvert aar truffet officerer som har tilhørt baade kystartilleriet og marinen, men jeg har ikke hørt andet end at de er vel fornøide; de har fundet at fremgangen var bedre, og at marinen stolte paa sine fæstningsofficerer, hvad man ikke

altid hadde gjort; de hadde faat samarbeide istand, interessen var blit større, og alt var godt. Men hr. Konow siger at der hersker den vildeste forvirring, og det finder han ut av hvad han har set i denne rapport fra baron Centerwall i anledning av kystartilleriets overgang til marinen i 1902. I 1905, to aar efter altsaa, skriver generalen, at man manglet penge og meget andet baade til fæstninger som ligger under marinen og til fæstninger som ligger under armeen. Og dette skulde bety den vildeste forvirring! Men hvis man har tid til at læse dok. nr. 2, saa vil man paa side 35 finde et utdrag av den svenske militærkalender fra 1908, som slet ikke gir noget saadant indtryk hverken av misfornøielse eller uorden. Her staar: "Före aar 1902 sorterade den ena af våra kustfästningar under armén och den andra under flottan. Olägenheterna af en sådan dualism är ju påtaglig. Båda skulle strida mot örlogsfartyg, båda skulle betjäna sig af rörliga stridskrafter från flottan, och båda skulle ju enligt nutida fordringar hafva ett minförsvar, hvilket ingick i flottans organisation. Desutom var naturligtvis denna dualism ingalunda ägnad att främja vapnets enhetliga utveckling eller att sätta fästningarna i den krigsberedskap, som man framförallt af en kustfästning måste fordra." Det er i militærkalenderen av 1908. Videre staar der: "Med år 1902 ägde ock en omorganisation rum, idet att Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs fästning, Fårösunds kustposition och Älfsborg fästning i likhet med hvad som då redan var förhållandet med Karlskrona fästning, underordnades sjöförsvarsdepartementet. Sjöförsvaret består således numera af tvenne grenar, nämligen kungl. flottan och kungl. kustartilleriet." - Naar man læser denne kalender, og ser alt hvad der staar, saa finder man ingensomhelst antydning til at der er nogen misfornøielse nogensteds, eller at det knaker nogenting i organisationen, tvertimot, den aander almindelig tilfredshet, og det samme gjør de svenske tidsskrifter baade i marinen og i armeen. Hvor den ærede repræsentant har forvirringen fra, vet jeg ikke; jeg tror tvertom, at Sverige har staat sig paa den organisation som det har faat.

Præsidenten: For at kunne faa en avslutning paa denne sak i formiddagsmøtet, vil præsidenten, da saken formentlig nu er utdebattert, foreslaa, at de talere som herefter faar ordet, faar til sin raadighet 5 minutter.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Foss: Det var i anledning av hr. Bjørnaalis uttalelser at jeg forlangte ordet. Han fortalte her idag, at spørsmålet om hvilken etat kystartilleriet skulde underlægges, forelaa ikke. Det er vistnok saa, efter komiteens indstilling foreligger der kun spørsmål om organisation av kystartilleriet; men hr. Bjørnaali vet da

vel endelig det, at hr. Eidem til dette har knyttet et forslag, og det foreligger. Og forslaget gaar ut paa, at man skal anmode departementet om senere at komme med en utredning om det, saa Stortinget kan ha fuld oversigt over spørsmålet, før det træffer sin avgjørelse. Hvis dette forslag ikke blir vedtat, saa er det klart som dagen, at da ligger kystartilleriet under landetaten, det vet vi. Men spørsmålets utredning faar en ganske anden fart og hurtig behandling, hvis Stortinget vedtar det, end hvis Stortinget intet beslutter i denne anledning, og det mener jeg er rigtig, og derfor tror jeg ikke det er rigtig av Stortinget at motsætte sig hr. Eidems forslag.

Bjørnaali: Jeg vil ikke la staa uimotsagt det som hr. Eidem fremholdt, at jeg vilde man skulde kvæle den frie diskussion. Det vil jeg ikke hverken paa dette eller noget andet omraade. Nei, det var ikke det jeg sigtet til med mine uttalelser. Jeg fandt nemlig, at der i de av hr. Eidem citerte uttalelser om at der ikke vilde bli "fred eller ro", laa noget mere end det, at man forbeholdt sig adgang til en saglig diskussion om taktiske, tekniske eller organisationsmæssige spørsmål. Der laa deri noget mere dulgt, syntes jeg. Naar vi end videre husker paa de forskjellige tilsynekomster vi har været vidne til baade inden marinen og inden fæstningsartilleriet, saa mente jeg at jeg hadde ret til ogsaa med utgangspunkt i det, at henstille at man holdt de herrer saapas i ørene at der kunde bli fred og ro, selvfølgelig med fuld adgang til saglig diskussion.

Hvad hr. Foss's bemerkninger angaar, er vi baade enige og uenige. Faktisk foreligger ikke det spørsmål, saa enten dette forslag om utredning blir vedtat eller ikke, vil vel fæstningsartilleriet fortsatt komme til at henligge under armeen, indtil der blir fattet en anden beslutning.

Svendsbøe: Saavidt jeg forstaar, ønsker hr. Foss en nærmere og bedre utredning, og hr. Eidem ber om noget lignende. Men er der nogen sak som har faat tilstrækkelig utredning, saa er det sandelig denne. Der foreligger fra armeens og marinens vedkommende, fra de høieste spidser paa hver side, uttalelser gjennom dokumenter som har været forelagt komiteen og er behandlet av den, - dels har det været trykte dokumenter, og dels utrykte papirer. Enhver av komiteens medlemmer har hat den største og bedste anledning til at sætte sig ind i det, og naar komiteen har delt sig paa forstaaelsen av hvad der er det rette, kommer den til Stortinget og ber samme at skille trætten. At hver eneste stor sak som behandles i komiteerne, skulde bli utredet og klargjort for hvert enkelt stortingsmedlem, er en umulighet. Man faar slutte sig til den ene parts uttalelser i indstillingen eller den andens. Den mere og videre utredning, som hr. Foss har fundet ønskelig, anser jeg altsaa for aldeles unødvendig, og jeg vil føie til, at efter min overbevisning vil det virke hemmende og lammende paa forsvaret, om ikke fæstningsartilleriet nu endelig kan

faa vite besked, om der skal forholdes saaledes som det nu er foreslaat av militærkomiteen.

H. Jacobsen: Dette spørsmaal om, hvorvidt det forsvar som der her er tale om, skal ligge under armeens eller marinens styrelse, har været oppe her i Stortinget gang paa gang. Det er paaberaabt, at det blev fastslaat i 1899 at det skal være under armeen; men saavidt jeg har hørt av debatten idag, grunder det sig nærmest paa, at den statsraad som da fremla proposition om spørsmålet, var en av dem som hadde sittet i den kommission, som hadde forberedt spørsmålet, og at han tilhørte en minoritet inden den. Av den grund har man vel ret til at betragte det som en tilfældighet, at spørsmålet blev avgjort paa den maate som det blev. Jeg har en følelse av, hver gang dette spørsmaal kommer op - det er forfegtet med megen sagkyndighet av hr. Eidem aar efter aar - at det er umulig at faa lydhørhet for det. Jeg har en følelse av at dette sjøforsvar likesom er tilsidesat, at det ikke har faat den tilbørlige støtte, som det burde ha. Jeg tror det er et saa viktig led i vort forsvar, at man bør være forsiktig med avgjørelsen her, og jeg forstaar saken slik, at hvis man nu ikke gaar med paa hr. Eidems forslag om en utsættelse, vil spørsmålet da komme til at bli avgjort her i Stortinget, enten det skal ligge under armeen eller marinen. Av den grund forekommer det mig rigtigst for tiden at stemme for en utsættelse av dette store spørsmaal, indtil man kan faa det forberedt. Jeg betragter dette som en sak av saa stor betydning, at jeg for mit vedkommende ikke vil gaa med paa dens endelige avgjørelse nu.

Eidem: Det var jo ikke bare for at faa saken videre utredet, at minoriteten fandt at der ikke nu burde træffes en endelig avgjørelse - jeg tror nok at ogsaa det kan trænges - men der er ting her som tränger nærmere belysning, og det har de ikke faat endnu paa grund av at saken, som jeg har sagt før, ikke har været undergit behandling av nogen sagkyndig teknisk kommission, - den departementale komite var ikke det. Det er imidlertid ikke bare den stilling, som spørsmålet nu staar i forsaavidt, som det gjælder; men der er ogsaa det, at vi nu staar her i tinget ved enden av en lang og trættende debat om hærordningen, og at vi saa skal gaa paa denne sak, som i og for sig intet har med hærordningen at gjøre, den kan let løsrives fra hærordningen, og der er fra alle kanter kommet uttalelser om at man ikke har hat tid til at se paa dokumenterne, og selv hr. Svendsbøe indrømmet, som vi av debatten nylig hørte, at man ikke hadde hat tid til at sætte sig ind i dem. Saken er av saa stor betydning, at det trængtes at repræsentanterne fik tid til at se paa dokumenterne og sætte sig nærmere ind i dem, før man traf en avgjørelse. Der er mange grunde som gjør, at man nu maa be om at faa utsat den endelige avgjørelse, og

deriblandt ogsaa den, at spørsmålet bør nærmere utredes paa grundlag av de vundne erfaringer.

Votering:

Eidems forslag saalydende: "Spørsmålet om hvorvidt kystfæstningerne bør henlægges under marinen, utstaar. Regjeringen anmodes om at la disse spørsmaal nærmere utrede ved en sagkyndig kommission av officerer fra hær og flaaete, samt derefter fremlægge forslag for næste eller det følgende storting" - blev med 77 mot 40 stemmer ikke bifaldt.

Voteringen foregik ved navneoprop.

De 77 herrer var:

Jorde, Hans Hansen, O. Sand, Jensen, Konow, Haug, Sjursen, Eftestøl, Aaen, Strengenhagen, Wiborg, Bratlie, H. Pettersen, Stang, Landheim, Fedje, Wold, Valeur, Grindland, Fasting, Velo, Thallaug, Th. Stousland, Bryggesaa, Berge, P. Aas, Blakstad, Liestøl, Andersen Grimsø, Bjørnaali, Selsø, Havig, Ellingsen, Aklestad, Langeland, Høstmark, Meisingset, Hestnes, C. Berner, Bøen, Jahren, Th. Larsen, Adolf Pedersen, Gjedrem, Hognestad, Rasmussen, O. Erichsen, Klingenberg, Hagerup, Ivar Aavatsmark, O.S. Aavatsmark, Sivertsen, Ejde, Wolden, Bergan, Friis Petersen, Holtmark, Brøgger, Brevig, Løken, L. Aas, Spangelo, Rogge, Grieg, Mowinckel, Næss, Liljedahl, Aarnes, Gerhardsen, Svendsbøe, Kloster, Wergeland, Mjelde, Saakvitne, Skilbred, Griver og Røsholm.

De 40 herrer var:

Hyggen, Rustand, Vraa, Andersen, Saba, Bernhard Hanssen, Egede-Nissen, Wrangell, Myrvang, F. Sand, Eidem, Austeen, Nilssen, Chr. Knudsen, Blilie, H. Jacobsen, Foss, Kristensen, Gauslaa, Bakkejord, Dyring, Hansson, Carl Stousland, Krag-Torp, M. Larsen, P. Pedersen, Schanche, Dyrland, Lind Johansen, Foshaug, Alfred Eriksen, Halvorsen, Buen, Fjermstad, Sæbø, Holsen, Hjertenæs, Gundersen, Tveiten og Ruberg.

Fraværende var: Olsen (syk), Nalum, Horst, Øverland, Hoff og Rinde.

Præsidenten: Jeg skal forhøre hos militærkomiteens formand og ordfører om hvorvidt det er nødvendig at fortsætte denne debat for lukkede døre.

Bratlie: Jeg antar, at saalænge vi behandler fæstningsartilleriet, vil det være nødvendig at debatten føres for lukkede døre.

Valeur: Under dette avsnit foreslaar komiteen, at lønstillægget for kommandant, tøjester og kapteinkvartermester ophæves. Jeg skal ikke indlate mig paa realiteten av denne bestemmelse; men der kunde være meget at si om den. Parolen lyder nu, at enhver arbeidskraft skal utnytted fuldt ut i den stilling han er,

og at han ikke skal ha noget tillæg for noget ekstraarbeide. Det kan være et meget bra princip; men jeg vil bare anmerke, at det neppe er helt gjennomførlig, hverken i hærordningen eller for andre, civile stillinger. Men som sagt, jeg skal ikke gaa nærmere ind paa det. Jeg vil kun henstille til administrationen, naar den skal gennemføre disse bestemmelser, føre dem ut i livet, at de da ikke gennemføres saaledes at de kommer de nuværende indehavere av stillingerne til skade. Jeg har som medlem av gage- og pensionskomiteen deltatt i behandlingen av mange nye lønsregulativer, og der har vi hat som grundsætning, at ingen bør faa daarligere eller ringere løn end den han har hat før forandringen. Dette forekommer mig at være en rimelig bestemmelse og en god grundsætning, og jeg vil henstille til administrationen, naar den gennemfører disse bestemmelser, da at gaa frem paa den maate, at de nuværende indehavere av stillingerne ikke kommer til at lide noget pekuniært tap.

O. Sand: Som det vil sees av dok. nr. 2, side 73, har jeg ikke været enig med den øvrige komite, forsaavidt angik ordningen av administrationen ved Oscarsborg med Svelvik og Bergens befæstninger. Jeg er derimot for disse punkters vedkommende i det væsentlige enig i hvad den departementale hærordningskomite foreslaar, og jeg har, som det vil sees, forbeholdt mig at kunne opta forslag i overensstemmelse dermed. Forskjellen mellem den forsterkede militærkomite og den departementale hærordningskomite for disse punkters vedkommende er ikke stor. Den bestaar kun deri, at militærkomiteen foreslaar 1 regimentsintendant og 2 kvartermestre for Oscarsborg, mens den departementale hærordningskomite kun foreslaar 2 kvartermestre, og at der gives anledning til, hvis det behøves til hjælp for disse, at la dem under vaabenøvelserne faa hver sin utskrevne kvartermesterassistent, altsaa et vernepligtig mandskap til hjælp. For Bergens befæstningers vedkommende foreslaar den forsterkede militærkomite en officer som kvartermester og en underkvartermester. Den departementale hærordningskomite foreslaar dér en underofficersutdannet kvartermester, som ogsaa under vaabenøvelserne skal faa en vernepligtig assistent. Den departementale hærordningskomite mener, at denne officer som intendant paa Oscarsborg med Svelvik er overflødig, og deri er jeg enig med den nævnte komite. Jeg tror at man kan greie sig ham foruten. Det er ikke saa at forstaa, at der her er nogen principforskjel med hensyn til om der skal være regimentsadministration eller ikke. Jeg mener, at administrationen der bør ordnes saaledes, at den ene av kvartermestrene væsentlig overtar regnskapsvæsenet, og den anden faar materiellet. Der blir altsaa i virkeligheten ingen forskjjel i princippet, det er bare en indskrænkning av personellet; jeg mener man kan greie sig med mindre personel. Det blir i virkeligheten ogsaa efter mit forslag en regimentsadministration, selvfølgelig med

fælles verksted, drift o.s.v. Det er som sagt bare en indskrænkning av personellet, hvorved der vil fremkomme en besparelse, idet den officerspost paa begge steder, som jeg foreslaar inddrat, er foreslaat avlønnet med kr. 3 680.00 pr. aar. Dette beløp vil altsaa helt kunne spares. Jeg tror at den departementale hørordningskomite maa siges at være fuldt saa sagkyndig paa dette omraade som den forsterkede militærkomite. I den departementale hørordningskomite sat nemlig blandt andre generalintendanten og desuten generalstabschefen, som jeg kjender til i en række aar har været kvartermester, saa han har fuldt kjendskap til forholdene. Jeg mener derfor, at man med den største tryghet kan gaa til den besparelse som her kan gjøres. Den departementale hørordningskomite foreslog at kvartermestrene dernede, i likhet med hvad den foreslog overalt ellers, skulde gives premierløitnants grad og en avlønning av kr. 2400.00. Jeg mener i motsætning dertil, at der faar gives dem den samme grad som de øvrige kvartermestre, nemlig kommandersersjants, eventuelt stykjunkers grad, og at de faar nøie sig med den samme lønning som er foreslaat for kvartermestre ved de andre befæstninger, nemlig med alderstillæg tilsammen kr. 1860.00 pr. aar. Jeg vil, i henhold til hvad jeg her har nævnt, tillate mig at fremsætte saadant forslag: "Administrationen ved Oskarsborg med Svelvik og ved Bergens befæstninger ordnes i væsentlig overensstemmelse med den departementale hørordningskomites forslag, dog saaledes, at kvartermestrene gives grad og løn overensstemmende med den forsterkede militærkomites forslag." Og saa har jeg i parentes sat nogen henvisninger til de steder, hvor dette findes omtalt i dokumenterne: "(kfr. st.prp. nr. 50 for 1909, side 61, 1ste spalte, og side 67, 2den spalte, jfr. dok. nr. 2 for 1909, side 91)."

Præsidenten refererte det av hr. Sand fremsatte forslag.

Bratlie: Komiteens flertal kan ikke gi dette forslag sin tilslutning, og det ganske enkelt av følgende grund: Oskarsborg og Bergens befæstninger er begge to av den størrelse at de, maalt med armeens maal forøvrig, nærmest maa sammenlignes med et regiment; ved fältopsætning er de endog betydelig større. Under disse omstændigheter har komiteens flertal fundet det nødvendig, saaledes som det ogsaa er foreslaat i propositionen saavel ifjor som iaar, at utstyre disse to fæstninger med et administrativt personale og med en administrativ ordning i det hele tat, som svarer til den som komiteens flertal har foreslaat, og som Stortinget nu har vedtat for regimenterne. Videre forklaring behøver man efter mit skjøn ikke at gi om dette. De andre fæstninger er saa smaa, at ingen av dem svarer til mere end en bataljon. Deri ligger grunden til denne forskjel.

O. Sand: Det er jo saa som den ærede formand for militærkomiteen siger, at dette anlæg er noget større end de øvrige. Men den departementale hærordningskomite kjendte da ogsaa til, at der var større besætninger paa Oskarsborg og i Bergen end paa de andre steder, og den komite - som jeg mener fuldt ut kan maale sig med den forsterkede militærkomite i sagkyndighet paa dette omraade - har dog ment at det var tilstrækkelig, det som den opsatte. Jeg vil indskrænke mig til at henwise til det.

Bratlie: Fæstningsartilleriets chef har ment, at det ikke vil være tilstrækkelig. Han er av den samme mening som vi.

O. Sand: Ja, de militære autoriteter har ogsaa for en stor del ment, at det var nødvendig for infanteriets vedkommende at beholde officerer som kvartermestre, men dem har man dog allikevel strøket. Jeg vil gjøre opmerksom paa, at der ved dette mit forslag vil opnaaes en besparelse av kr. 7 360.00 pr. aar. Forslaget er forøvrig saa enkelt, at jeg ikke tror der behøves at opta nogen videre debat derom.

Bratlie: Det bevises netop av den forsterkede militærkomites indstilling, at vi har gjort forskjel. Vi har ikke sluttet os til forslaget om at opretholde de gamle kvartermestre, men vi har foreslaat at Oskarsborg og Bergen paa grund av sin størrelse utstyres som regimenter.

Votering:

O. Sands forslag saalydende:

"Administrationen ved Oskarsborg med Svelvik og ved Bergens befæstninger ordnes i væsentlig overensstemmelse med den departementale hærordningskomites forslag, dog saaledes, at kvartermestrene gives grad og løn overensstemmende med den forsterkede militærkomites forslag, (kfr. st.prp. nr. 50 for 1909, side 61, 1ste spalte, og side 67, 2den spalte jfr. dok. nr. 2 for 1909, side 91) blev med 61 mot 37 stemmer ikke bifalddt.

Præsidenten: Før dette møte avsluttes, vil jeg forhøre med militærkomiteens formand om hvorvidt ikke de under dette møte fremsatte forslag og voteringerne kan offentliggjøres.

Bratlie: Jo, det tror jeg godt de kan.

Præsidenten: Hvis ingen reiser indvending derimot, vil saa bli fremgaat. Debatten derimot blir ikke at offentliggjøre. Jeg antar jeg har forsamlingens tilslutning til et forslag om beslutning i den retning.

Jeg foreslaar nu, at den videre behandling av denne og den anden paa kartet opførte sak utstaar til imorgen kl. 10 i møte for lukkede døre og med adgang for de samme

Møde for lukkede dører, Stortinget 11. august 1909

herrer som har hat adgang til dette møde, til salen og logen.

Egede-Nissen: Er det nødvendig at holde møtet imorgen for lukkede døre? Jeg kan ikke skjønne der skulde være nogen nødvendighet for det længer. Jeg har selv ikke i dette møte opdaget nogen ytring, som ikke skulde være ialfald en stor del av almenheten bekjendt. Jeg tror ikke de er heldige, disse møter for lukkede døre.

Præsidenten: Forslaget er fremsat efter uttalelse fra militærkomiteens formand. Formodentlig vil hr. Eidem uttale sig om samme spørsmåal.

Eidem: Ja, saavidt jeg forstaar, er der akkurat den samme grund til at holde møte for lukkede døre imorgen som idag. Det er samme sak som vil bli debattert. Jeg agter muligens at opta mit realitetsforslag, som gaar i samme retning som utsættelsesforslaget idag. Da blir det altsaa de samme ting som blir gjenstand for debat, og da kan vi likesaa godt komme ind paa ting som ikke bør forhandles uten for lukkede døre, som idag. Forresten er jeg enig med hr. Egede-Nissen i at man ikke uten nødvendighet bør holde møte for lukkede døre.

Bratlie: Min uttalelse om dette for præsidenten igaar og mit forslag om at man skulde holde møte for lukkede døre ved behandlingen av fæstningsartilleriet, blev bestemt av en samtale jeg hadde med minoritetens ordfører hr. Eidem, som uttalte at han forbeholdt sig, naar vi kom til fæstningsartilleriet, at ha fuld talefrihet angaaende alt, baade hvad der foreligger fra 1905, og hvad han fandt at burde fremtrække av fæstningsartilleriets mobiliseringsforhold m.v. Det kan gjerne hände, at der under dette møte ikke er fremkommet uttalelser som det vilde være betænkelig at offentliggjøre. Men naar repræsentanter her i salen paa forhaand tar forbehold om, at de muligens vil komme med den slags uttalelser som jeg nys nævnte, mener jeg for min del, at det er nødvendig at møtet sættes for lukkede døre. Statsraaden oplyser underhaanden, at han kommer til at si flere ting imorgen, som han ikke vil ha uttalt, uten at dørene er lukket.

Præsidenten: Efter de faldne uttalelser maa præsidenten fastholde sit forslag om møte for lukkede døre.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Møtet hævet kl. 14.00.
